

Philo Judaeus De Abrahamo

(ed. L. Cohn)

Philonis Alexandrini opera quae supersunt, vol. 4.
Berlin: Reimer, 1902 (repr. De Gruyter, 1962), pp. 1–60.

ΒΙΟΣ ΣΟΦΟΥ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΕΛΕΙΩΘΕΝΤΟΣ Η ΝΟΜΩΝ ΑΓΡΑΦΩΝ <ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ> Ο ΕΣΤΙ ΠΕΡΙ ΑΒΡΑΑΜ

1 Τῶν ἱερῶν νόμων ἕντε βίβλοις ἀναγραφέντων ἡ πρώτη
καλεῖται καὶ ἐπιγράφεται Γένεσις ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, ἣν ἐν
ἀρχῇ περιέχει, λαβοῦσα τὴν πρόσρησιν, καίτοι μυρίων ἄλλων ἐμφερο-
μένων πραγμάτων, ὅσα κατ' εἰρήνην ἢ πόλεμον ἢ φορὰς καὶ ἀφορίας
ἢ λιμὸν καὶ εὐθηνίαν ἢ τὰς μεγίστας τῶν ἐπὶ γῆς φθορὰς διὰ πυρὸς
καὶ ὕδατος ἢ τοῦναντίον γενέσεις καὶ εὐτροφίας ζῴων καὶ φυτῶν κατὰ
τὴν ἀέρος καὶ τῶν ἐτησίων ὥρων εὐκρασίαν καὶ ἀνδρῶν τῶν μὲν ἀρετῇ
2 τῶν δὲ κακίᾳ συμβιωσάντων· ἀλλ' ἐπεὶ τούτων τὰ μὲν ἐστὶ τοῦ κόσμου
μέρη, τὰ δὲ παθήματα, τελειότατον δὲ καὶ πληρέστατον ὁ κόσμος, αὐτῷ
τὴν ὅλην βίβλον ἀνέθηκεν. ὃν μὲν οὖν τρόπον ἡ κοσμοποιία διατέτακται,
3 διὰ τῆς προτέρας συντάξεως, ὡς οἶόν τε | ἦν, ἠκριβώσαμεν. ἐπεὶ δὲ
τοὺς νόμους κατὰ τὸ ἐξῆς <κα>ὶ ἀκόλουθον ἀναγκαῖον διερευνᾶσθαι, τῶν
ἐπὶ μέρους καὶ ὡς ἀν εἰκόνων ὑπέρθεσιν ποιησάμενοι τοὺς καθολικώτερος
4 καὶ ὡς ἀν ἀρχετύπους προτέρους διερευνήσωμεν. οὗτοι δὲ εἰσιν ἀνδρῶν
οἱ ἀνεπιλήπτως καὶ καλῶς βιώσαντες, ὧν τὰς ἀρετὰς ἐν ταῖς ἱερωτάταις
ἐστηλιτεῦσθαι γραφαῖς συμβέβηκεν, οὐ πρὸς τὸν ἐκείνων ἔπαινον αὐτὸ
μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ τοὺς ἐντυγχάνοντα προτρέψασθαι καὶ ἐπὶ τὸν
5 ὅμοιον ζῆλον ἀγαγεῖν. οἱ γὰρ ἔμψυχοι καὶ λογικοὶ νόμοι ἄνδρες ἐκείνοι
γεγόνασιν, οὐδ' οὐκ ἔχουσιν χάριν ἐσέμνυνεν· ἐνὸς μὲν βουλόμενος ἐπιδείξει,
ὅτι τὰ τεθειμένα διατάγματα τῆς φύσεως οὐκ ἀπάδει, δευτέρου δὲ ὅτι
οὐ πολὺς πόνος τοῖς ἐθέλουσι κατὰ τοὺς κειμένους νόμους ζῆν, ὅποτε
καὶ ἀγράφῳ τῇ νομοθεσίᾳ, πρὶν τι τὴν ἀρχὴν ἀναγραφῆναι τῶν ἐν μέρει,
ῥαδίως καὶ εὐπετῶς ἐχρήσαντο οἱ πρῶτοι· ὡς δεόντως ἂν τινα φάναι,
τοὺς τεθέντας νόμους μηδὲν ἄλλ' ἢ ὑπομνήματα εἶναι βίου τῶν παλαιῶν,
6 ἀρχαιολογοῦντας ἔργα καὶ λόγους, οἷς ἐχρήσαντο. ἐκείνοι γὰρ οὔτε
γνώριμοι καὶ φοιτηταὶ γενόμενοι τινῶν οὔτε παρὰ διδασκάλοις ἀ χρῆ

πράττειν καὶ λέγειν ἀναδιδασχθέντες, αὐτήκοοι δὲ καὶ αὐτομαθεῖς, ἀκολουθίαν φύσεως ἀσπασάμενοι, τὴν φύσιν αὐτήν, ὅπερ ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν, πρεσβύτατον θεσμόν εἶναι ὑπολαβόντες ἅπαντα τὸν βίον ἡυνομήθησαν, ὑπαίτιον μὲν οὐδὲν γνώμαις ἐκουσίοις ἐργασάμενοι, περὶ δὲ τῶν ἐκ τύχης ποτνιόμενοι τὸν θεὸν καὶ λιταῖς καὶ ἱκεσίαις ἐξευμενιζόμενοι πρὸς ὀλοκλήρου μετουσίαν ζῶης δι' ἀμφοτέρων κατορθουμένης τῶν τε ἐκ προνοίας καὶ τῶν ἄνευ ἐκουσίου γνώμης.

7 Ἐπειδὴ τοίνυν ἀρχὴ μετουσίας ἀγαθῶν ἐστὶν ἐλπίς καὶ ταύτην οἷα λεωφόρον ὁδὸν ἢ φιλάρετος ἀνατέμνει καὶ ἀνοίγει ψυχὴ σπουδάζουσα τυχεῖν τοῦ πρὸς ἀλήθειαν καλοῦ, τὸν πρῶτον ἐλπίδος ἔραστην προσεῖπεν "ἄνθρωπον" τὸ κοινὸν τοῦ γένους ὄνομα κατ' ἐξάριτον 8 χάριν δωρησάμενος αὐτῷ. Χαλδαῖοι γὰρ τὸν ἄνθρωπον Ἐνώς καλοῦσιν, ὡς μόνου πρὸς ἀλήθειαν ὄντος ἀνθρώπου τοῦ τὰ ἀγαθὰ προσδοκῶντος καὶ ἐλπίσι χρησταῖς ἐφιδρυμένου· ἐξ οὗ δὴλον, ὅτι τὸν δύσελπιν οὐκ ἄνθρωπον ἀλλ' ἀνθρωποειδὲς ἡγεῖται θηρίον τὸ οἰκειότατον ἀνθρωπίνης 9 ψυχῆς, ἐλπίδα, ἀφηρημένον. ὅθεν καὶ παγκάλως ὑμνήσαι βουλόμενος τὸν εὐελπιν προειπὼν, ὅτι οὗτος ἤλπισεν ἐπὶ τὸν τῶν ὅλων πατέρα καὶ ποιητὴν (cf. Gen. 4, 26), ἐπιλέγει· "αὕτη ἡ βίβλος | γενέσεως ἀνθρώπων" (Gen. 5, 1), καίτοι πατέρων καὶ πάππων ἤδη γεγονότων· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀρχηγέτας τοῦ μικτοῦ γένους ὑπέλαβεν εἶναι, τουτονὶ δὲ τοῦ καθαρωτάτου 10 καὶ διηθημένου, ὅπερ ὄντως ἐστὶ λογικόν. καθάπερ γὰρ ποιητῆς Ὅμηρος, μυρίων ποιητῶν ὄντων, κατ' ἐξοχὴν λέγεται, καὶ τὸ μέλαν ᾧ γράφομεν, καίτοι παντὸς ὃ μὴ λευκόν ἐστὶ μέλανος ὄντος, καὶ ἄρχων Ἐθνήσιν ὃ ἐπώνυμος καὶ τῶν ἐννέα ἀρχόντων ἄριστος, ἀφ' οὗ οἱ χρόνοι καταριθμοῦνται, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸν ἐλπίδι χρώμενον "ἄνθρωπον" κατ' ἐξοχὴν ὠνόμασε τὰ πλήθη τῶν ἄλλων ἀφησυχάσας ὡς οὐκ ἀξίω 11 τῆς αὐτῆς προσρήσεως ἐπιλαχεῖν. εὖ μέντοι καὶ τὴν βίβλον γενέσεως τοῦ πρὸς ἀλήθειαν ἀνθρώπου προσεῖπεν, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, διότι γραφῆς καὶ μνήμης ἀξίος ὁ εὐελπὶς, οὗ τῆς ἐν χαρτιδίοις ὑπὸ σητῶν διαφθαρησόμενος, ἀλλὰ τῆς ἐν ἀθανάτῳ τῇ φύσει, παρ' ἣ τὰς σπουδαίας 12 πράξεις ἀναγράφτους εἶναι συμβέβηκεν. εἰ μέντοι καταριθμήσειέ τις ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ γηγενοῦς, τὸν ὑπὸ μὲν Χαλδαίων Ἐνώς Ἑλλάδι 13 δὲ διαλέκτῳ προσαγορευόμενον "ἄνθρωπον" εὕρησει τέταρτον. ἐν ἀριθμοῖς δὲ ἡ τετρας τετίμηται παρὰ τε τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις, ὅσοι τὰς ἀσωμάτους οὐσίας καὶ νοητὰς ἡσπάσαντο, καὶ μάλιστα παρὰ Μωυσεῖ τῷ πανσόφῳ, ὃς σεμνύνων τὸν τέταρτον ἀριθμὸν φησιν, ὅτι "ἅγιός ἐστι καὶ αἰνετός" (Lev. 19, 24)· δι' ἧς δ' αἰτίας ἐλέχθη, διὰ τῆς προτέρας 14 συντάξεως εἴρηται. ἅγιος δὲ καὶ ἐπαινετός ὁ εὐελπὶς, ὡς τοῦναντίον ἀναγνος καὶ ψεκτός ὁ δύσελπὶς, φόβῳ πρὸς ἅπαντα συμβούλῳ κακῶ χρώμενος· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐχθρὸν ἄλλο ἄλλῳ φασίν, ὡς ἐλπίδα φόβῳ καὶ φόβον ἐλπίδι· καὶ μήποτ' εἰκότως· προσδοκία μὲν γὰρ ἐκάτερον, ἀλλ' ἢ μὲν ἀγαθῶν, ἢ δ' ἐμπαλιν κακῶν, ἀκατάλλακτοι δ' αἱ φύσεις

15 τούτων καὶ ἀσύμβατοι. τοσαῦτα μὲν ἀπόχρη περὶ ἐλπίδος εἶπειν, ἦν ἐπὶ θύραις οἷα πυλωρὸν ἢ φύσις ἰδρύσατο βασιλίδων τῶν ἔνδον
16 ἀρετῶν, αἷς οὐκ ἔστιν ἐντυχεῖν μὴ ταύτην προθεραπεύσαντας. πολλὰ μὲν οὖν οἱ νομοθέται, πολλὰ δὲ οἱ πανταχοῦ νόμοι πραγματεύονται περὶ τοῦ τὰς ψυχᾶς τῶν ἐλευθέρων ἐλπίδων χρηστῶν ἀναπλῆσαι· ὁ δ' ἄνευ παραινέσεως δίχρα τοῦ κελουσθῆναι γενόμενος εὐελπις ἀγράφῳ μὲν νόμῳ δὲ πάλιν αὐτομαθεῖ τὴν ἀρετὴν ταύτην πεπαίδευται, ὃν ἢ φύσις ἔθηκε.

17 Δευτέραν δ' ἔλαχε τάξιν μετὰ τὴν ἐλπίδα ἢ ἐπὶ τοῖς ἀμαρτανομένοις μετάνοια καὶ βελτίωσις· ὅθεν ἐξῆς ἀναγράφει τὸν ἀπὸ χεῖρο-
17,2 νος βίου πρὸς τὸν ἀμείνω μεταβαλόντα, ὃς καλεῖται παρὰ μὲν Ἑβραίοις Ἐνώχ, ὡς δ' ἂν Ἕλληνες εἶποιεν "κεχαρισμένο"ς, ἐφ' οὗ καὶ ταυτὶ λέλεκται, ὡς ἄρα | "εὐηρέστησεν Ἐνώχ τῷ θεῷ καὶ οὐχ ἠύρισκετο, ὅτι
18 μετέθηκεν αὐτὸν ὁ θεός" (Gen. 5, 24). ἢ γὰρ μετάθεσις τροπὴν ἐμφαίνει καὶ μεταβολήν· πρὸς δὲ τὸ βέλτιον ἢ μεταβολή, διότι προμηθεῖα γίνεται θεοῦ· πᾶν γὰρ τὸ σὺν θεῷ καλὸν καὶ συμφέρον πάντως,
19 ἐπεὶ καὶ τὸ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης ἀλυσιτελές. εὖ δ' εἴρηται τὸ "οὐχ ἠύρισκετο" ἐπὶ τοῦ μετατεθειμένου, τῷ τὸν ἀρχαῖον καὶ ἐπίληπτον ἀπαληλίφθαι βίον καὶ ἠφανίσθαι καὶ μηκέθ' εὐρίσκεισθαι, καθάπερ εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐγένετο, ἢ τῷ τὸν μετατιθέμενον καὶ ἐν τῇ βελτίονι ταχθέντα τάξει δυσεύρετον εἶναι φύσει· πολύχουν μὲν γὰρ ἢ κακία, διὸ καὶ πολλοῖς γινώριμον, σπάνιον δ' ἢ ἀρετὴ, ὡς μηδ' ὑπ' ὀλίγων κατα-
20 λαμβάνεσθαι. καὶ ἄλλως ὁ μὲν φαῦλος ἀγορὰν καὶ θέατρα καὶ δικαστήρια βουλευτήριά τε καὶ ἐκκλησίας καὶ πάντα σύλλογον καὶ θίασον ἀνθρώπων ἅτε φιλοπραγμοσύνη συζῶν μετατρέχει, τὴν μὲν γλῶτταν ἀνιείς πρὸς ἄμετρον καὶ ἀπέραντον καὶ ἄκριτον διήγησιν, συγχέων ἅπαντα καὶ φύρων, ἀληθέσι ψευδῇ καὶ ῥητοῖς ἄρρητα καὶ ἴδια κοινοῖς καὶ ἱεροῖς βέβηλα καὶ σπουδαίοις γελοῖα ἀναμιγνύς, διὰ τὸ μὴ πεπαιδεῦσθαι τὸ ἐν καιρῷ κάλλιστον, ἡσυχίαν, τὰ δὲ ὧτα ἐπουρίσας ἕνεκα πολυπράγμονος περιερ-
21 γίας· τὰ γὰρ ἐτέρων εἴτε ἀγαθὰ εἴτ' αὖ κακὰ γλίχεται μανθάνειν, ὡς αὐτίκα τοῖς μὲν φθονεῖν, ἐφ' οἷς δὲ ἤδεσθαι· βάσκανον γὰρ καὶ μισόκαλον
22 καὶ φιλοπόνηρον ὁ φαῦλος φύσει. ὁ δ' ἀστεῖος ἔμπαλιν ἀπράγμονος ζηλωτῆς βίου γεγονώς ὑποχωρεῖ καὶ μόνωσιν ἀγαπᾷ, λανθάνειν τοὺς πολλοὺς ἀξιῶν, οὐ διὰ μισανθρωπίαν-φιλόανθρωπος γάρ, εἰ καὶ τις ἄλλος-, ἀλλὰ διὰ τὸ προβεβλῆσθαι κακίαν, ἦν ὁ πολὺς ὄχλος ἀσπάζεται, χαίρων μὲν ἐφ' οἷς στένειν ἄξιον, λυπούμενος δὲ ἐφ' οἷς γεγη-
23 θῆναι καλόν. ὧν ἕνεκα συγκλεισάμενος οἴκοι τὰ πολλὰ καταμένει μόλις τὰς κλισιάδας ὑπερβαίνων ἢ διὰ τοὺς ἐπιφοιτῶντας συνεχέστερον ἕξω πόλεως προελθὼν ἐν μοναγρία ποιεῖται τὰς διατριβὰς ἥδιον συμβιωταῖς χρώμενος τοῖς ἅπαντος τοῦ γένους ἀνθρώπων ἀρίστοις, ὧν τὰ μὲν σώματα διέλυσεν ὁ χρόνος, τὰς δ' ἀρετὰς αἰ ἀπολειφθεῖσαι γραφαὶ ζυπυροῦσι διὰ τε ποιημάτων καὶ τῶν καταλογάδην συγγραμμάτων, οἷς

24 ἡ ψυχὴ πέφυκε βελτιοῦσθαι. διὰ τοῦτο εἶπεν ὅτι ὁ μετατεθεὶς "οὐχ εὐρίσκειτ' ὁ δυσεύρετος καὶ δυσθήρατος ὢν. μεθορμίζεται οὖν εἰς παιδείαν ἐξ ἀμαθίας καὶ ἐξ ἀφροσύνης εἰς φρόνησιν ἕκ τε δειλίας εἰς | ἀνδρείαν καὶ ἐξ ἀσεβείας εἰς εὐσέβειαν, καὶ πάλιν ἕκ μὲν φιληδονίας εἰς ἐγκράτειαν, ἕκ δὲ φιλοδοξίας εἰς ἀτυφίαν· ὢν τίς ἢ πλοῦτος ἐπάξιος ἢ βασιλείας καὶ 25 δυναστείας κτήσις ὠφελιμωτέρα; εἰ γὰρ χρητὴ τάληθες εἶπειν, ὁ μὴ τυφλὸς ἀλλ' ὄξυ βλέπων πλοῦτος ἢ τῶν ἀρετῶν ἐστὶ περιουσία, ἣν εὐθὺς γνήσιον καὶ εὐνομον παρὰ τὰς νόθους καὶ ψευδωνύμους ἀρχαῖς ὑποληπτέον 26 ἡγεμονίαν ἐνδίκως ἀπαντα πρυτανεύουσιν. οὐ δεῖ δὲ ἀγνοεῖν, ὅτι τὰ δευτερεῖα φέρεται μετάνοια τελειότητος, ὡσπερ καὶ ἀνόσου σώματος ἢ πρὸς ὑγείαν ἐξ ἀσθενείας μεταβολή. τὸ μὲν οὖν διηλεκτὸς καὶ τέλειον ἐν ἀρεταῖς ἐγγυτάτω θείας ἴσταται δυνάμεως, ἢ δ' ἀπὸ τινος χρόνου βελτίωσις ἴδιον ἀγαθὸν εὐφυοῦς ψυχῆς ἐστὶ μὴ τοῖς παιδικοῖς ἐπιμενούσης ἀλλ' ἀδροτέροις καὶ ἀνδρὸς ὄντως φρονήμασιν ἐπιζητούσης εὐδίων κατάστασιν [ψυχῆς] καὶ τῇ φαντασίᾳ τῶν καλῶν ἐπιτρεχούσης.

27 Ὅθεν εἰκότως τῷ μετανενοηκότι τάττει κατὰ τὸ ἐξῆς τὸν θεοφιλῆ καὶ φιλάρετον, ὃς Ἐβραίων μὲν τῇ γλώττῃ καλεῖται Νῶε, τῇ δὲ Ἑλλήνων "ἀνάπαυσι"ς ἢ "δίκαιο"ς, οἰκειόταται προσρήσεις σοφῶ· ἐμφανῶς μὲν ὁ δίκαιος, ἄμεινον γὰρ οὐδὲν δικαιοσύνης, τῆς ἐν ἀρεταῖς ἡγεμονίδος, ἢ καθάπερ ἐν χορῷ καλλιστεύουσα πρεσβεύει· ἢ δ' ἀνάπαυσις, ἐπεὶ καὶ τοῦναντίον τὴν παρὰ φύσιν κίνησιν ταραχῶν καὶ θορύβων στάσεών τε καὶ πολέμων αἰτίαν εἶναι συμβέβηκεν, ἣν μετίασιν οἱ φαῦλοι, ἡρεμαῖον δὲ καὶ ἡσυχάζοντα καὶ σταθερὸν ἔτι δὲ καὶ εἰρηνικὸν βίον οἱ 28 καλοκάγαθίαν τετιμηκότες. ἐπόμενος δ' αὐτὸς αὐτῷ καὶ τὴν ἐβδόμην, ἦν Ἐβραῖοι σάββατα καλοῦσιν, ἀνάπαυσιν ὀνομάζει, οὐχ, ὡς οἴονται τινες, ὅτι δι' ἐξ ἡμερῶν τῶν συνήθων ἔργων ἀπείχετο τὸ πλῆθος, ἀλλ' ὅτι τῷ ὄντι ὁ ἕβδομος ἀριθμὸς ἐν τε τῷ κόσμῳ καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς αἰεὶ ἀστασίαστος καὶ ἀπόλεμος καὶ ἀφιλόνηκος καὶ εἰρηνικώτατος ἀπάν- 29 των ἀριθμῶν ἐστὶ. μάρτυρες δὲ τοῦ λεχθέντος αἱ ἐν ἡμῖν δυνάμεις· αἱ μὲν γὰρ ἐξ τὸν ἀπαυστον καὶ συνεχῆ πόλεμον ἐν γῆ καὶ θαλάττῃ συγκροτοῦσιν, αἱ τε πέντε αἰσθήσεις καὶ ὁ προφορικὸς λόγος, αἱ μὲν πόθῳ τῶν αἰσθητῶν, ὧν ἐὰν μὴ τυγχάνωσιν, ἀνιῶνται, ὁ δ' ἀχαλίνῳ 30 στόματι μυρία τῶν ἡσυχαστέων ἐκλαλῶν· ἢ δ' ἐβδόμη δύναμις ἢ περὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν, ὃς ὅταν ἐπικυδέστερος γένηται τῶν ἐξ καὶ δυνατωτέρα ῥώμῃ κατακρατήσας ἀναχωρήσῃ, μόνωσιν ἀσπασάμενος καὶ ταῖς ἑαυτοῦ πρὸς ἑαυτὸν <χαίρων> ὁμιλίαις ὡς ἀπροσδεῆς ὢν ἐτέρου καὶ αὐταρ- κέστατος ἑαυτῷ, ττηνικαῦτα φροντίδων καὶ πραγματειῶν | ἀπαλλαγείς τῶν 31 ἐν τῷ θνητῷ γένει βίον εὐδίων καὶ γαληνὸν ἀσπάζεται. οὕτως δ' ἀποσεμνύνει τὸν φιλάρετον, ὥστε καὶ γενεαλογῶν αὐτὸν οὐ, καθάπερ ἔθος ἐπὶ τῶν ἄλλων, πάππων ἢ προπάππων ἢ προγόνων ποιεῖται κατάλογον, ὅσοι πρὸς ἀνδρῶν ἢ πρὸς γυναικῶν εἰσιν, ἀλλὰ τινων ἀρετῶν, μόνον οὐχὶ βοῶν ἀντικρυς, ὅτι οἰκία καὶ συγγένεια καὶ πατρὶς οὐδεμία ἐστὶν

ἑτέρα σοφῶν ὅτι μὴ ἄρεται καὶ αἱ κατ' ἄρετας πράξεις· "αὐτὰ" ἰ γάρ
 φησιν "αἱ γενέσεις Νῶε· Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ
 32 αὐτοῦ, τῷ θεῷ εὐηρέστησεν" (Gen. 6, 9). οὐ δεῖ δὲ ἀγνοεῖν, ὅτι νῦν
 "ἄνθρωπον" οὐ κοινῶν τύπων τὸ λογικὸν θνητὸν ζῶον καλεῖ, τὸν μέντοι
 κατ' ἐξοχὴν, ὃς ἐπαληθεύει τοῦνομα τὰ ἀτίθασα καὶ λευττηκότα πάθη
 33 καὶ τὰς θηριωδεστάτας κακίας τῆς ψυχῆς ἀπεληλακώς. σημεῖον δέ· μετὰ
 τὸν "ἄνθρωπον" ἐπιλέγει τὸν "δίκαιον" εἰπὼν "ἄνθρωπος δίκαιο"ς, ὡς
 ἀδίκου μὲν οὐδενὸς ὄντος ἀνθρώπου (κυριώτερον δ' εἰπεῖν ἀνθρωπομόρφου
 34 θηρίου), μόνου δὲ ὃς ἂν ζῆλωτης ἦ δικαιοσύνης. φησὶ δ' αὐτὸν καὶ
 "τέλειον" γεγονέναι διὰ τούτου παριστάς, ὡς οὐ μίαν ἀρετὴν ἀλλὰ πάσας
 ἐκτήσατο καὶ κτησάμενος ἑκάστη κατὰ τὸ ἐπιβάλλον χρώμενος διετέλεσεν.
 35 ἐπιστεφανῶν δ' αὐτὸν ὡς ἀγωνιστὴν ἐκνευκτικῶτα κηρύγματι λαμπροτάτῳ
 προσεπικοσμεῖ φάσκων, ὅτι "τῷ θεῷ εὐηρέστησεν". οὐ τί γένοιτ' ἂν ἐν
 τῇ φύσει κρείττον; τίς καλοκάγαθίας ἐναργέστερος ἔλεγχος; εἰ γὰρ οἱ
 δυσαρεστήσαντες τῷ θεῷ κακοδαίμονες, οἷς εὐαρεστῆσαι συνέβη πάντως
 36 εὐδαίμονες. οὐκ ἀπὸ σκοποῦ μέντοι ταῖς τοσαύταις ἀρεταῖς
 ὑμνήσας τὸν ἄνθρωπον ἐπέειπεν, ὅτι "τέλειος ἦν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ"
 (Gen. 6, 9), δηλῶν ὅτι οὐ καθάπαξ ἀλλὰ κατὰ σύγκρισιν τῶν κατ' ἐκεῖνον
 37 τὸν χρόνον γεγονότων ἀγαθὸς ἦν. ἤδη γὰρ οὐκ εἰς μακρὰν ἐπιμνη-
 σθήσεται σοφῶν ἑτέρων, οἱ τὴν ἀρετὴν ἀνανταγώνιστον ἔσχον, οὐ πονηροῖς
 ἀντεξετασθέντες οὐδ' ὅτι βελτίους ἐγένοντο τῶν κατ' αὐτοὺς ἀποδοχῆς
 καὶ προνομίας ἀξιοθέντες, ἀλλ' ὅτι φύσιν εὐμοῖρον κτησάμενοι διετήρησαν
 αὐτὴν ἀδιάστροφον, οὐ φυγόντες μοχθηρὰ ἐπιτηδεύματα, ἀλλ' οὐδὲ τὴν
 ἀρχὴν αὐτοῖς περιπεσόντες, προηγουμένως δὲ καλῶν ἔργων καὶ λόγων
 38 ἀσκηταὶ γενόμενοι τὸν βίον ἐπεκόσμου. θαυμασιώτατοι μὲν οὖν ἄνδρες
 ἐκεῖνοι γεγόνασιν, οἱ ταῖς ὁρμαῖς ἐλευθέραις καὶ εὐγενέσιν ἐχρήσαντο,
 μὴ κατὰ μίμησιν ἢ ἐναντίωσιν ἑτέρων, ἀλλ' αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ τὸ
 δίκαιον ἀποδεξάμενοι, θαυμάσιος δὲ καὶ ὁ τῆς καθ' αὐτὸν γενεᾶς διενη-
 νοχῶς καὶ μηδενὶ συνενεχθεὶς ὣν ἐζήλωσαν οἱ πολλοί· δευτερείων μὲν
 οὗτος ἐφίξεται, τὰ δὲ πρῶτα τῶν ἄθλων ἐκεῖνοισι ἀναδώσει ἢ φύσις.
 39 τὰ μέντοι δευτερεῖα καὶ αὐτὰ μέγала· τί | δ' οὐχὶ μέγα καὶ περι-
 μάχητον ὣν ὁρέγει καὶ δωρεῖται θεός; σαφειστάτη δὲ πίστις αἱ τῶν
 40 χαρίτων ὑπερβολαί, ὣν οὗτος ἔτυχεν. ἐπεὶ γὰρ ἀδικημάτων φορὰν
 ἤνεγκεν ὁ χρόνος ἐκεῖνος καὶ πᾶσα χώρα καὶ ἔθνος καὶ πόλις καὶ οἰκία
 καὶ ἕκαστος ἰδίᾳ πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων ἀνεπέπληστο, πάντων ἐκουσίως
 καὶ ἐκ προνοίας ὡς ἐν ἀγῶνι περὶ τῶν ἐν τῷ διαμαρτάνειν πρωτείων
 ἀμιλλωμένων-μετὰ σπουδῆς γὰρ ἀπάσης ἐφιλονείκουν, ἑκάστου τὸν πλη-
 σίον μεγέθει κακίας ὑπερβαλεῖν ἐπειγομένου καὶ μηδὲν παραλείποντος τῶν
 41 πρὸς ἐπίληπτον καὶ ἐπάρατον βίον· ἐφ' οἷς ὁ θεὸς εἰκότως
 δυσχεράνας, εἰ τὸ ζῶον τὸ ἄριστον εἶναι δοκοῦν καὶ συγγενείας ἀξιοθὲν
 τῆς πρὸς αὐτὸν ἕνεκα τῆς ἐν τῷ λόγῳ κοινωνίας, δέον ἀρετὴν ἐπιτηδεύειν,
 ἐζήλωσε κακίαν καὶ τὰ εἶδη πάντα κακίας, δίκην ὀρίζει τὴν προσήκουσαν,

ἀφανίσαι τοὺς τότε ὄντας κατακλυσμῶ διανοηθεῖς, οὐ μόνον τοὺς ἐν τῇ πεδιάδι καὶ τοῖς χθισμαλωτέροις ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τοῖς ὑψηλοτάτοις 42 ὄρεσι κατοικοῦντας. ἡ μὲν γὰρ μεγάλη θάλαττα μετέωρος ὡς οὐδέπω πρότερον ἀρθεῖσα διὰ τῶν στομάτων ἀθρόα ῥύμη τοῖς καθ' ἡμᾶς εἰς-ερρῦη πελάγεσι, τὰ δὲ πλημμύραντα νήσους καὶ ἠπείρους ἐπέκλυσε, πηγῶν δ' ἀενάων καὶ ποταμῶν ἀυθιγενῶν τε καὶ χειμάρρων ἐπάλληλοι φοραὶ συνῆπτον ἀλλήλαις ἀναχεόμεναι καὶ πρὸς ὕψος ἐπαιρόμεναι 43 ἐπέβαινον. οὐ μὴν οὐδὲ ὁ ἀῆρ ἠρέμει· πάντα γὰρ τὸν οὐρανὸν βαθὺ καὶ συνεχῆς νέφος ἐπέιχε καὶ πνεύματα ἦν ἐξαίσια πάταγοί τε βροντῶν καὶ ἐπιλάμπεις ἀστραπῶν καὶ κεραυνῶν φοραί, καταρρηγνυμένων ὄμβρων ἀπαύστων, ὡς νομίσαι τὰ μέρη τοῦ παντὸς εἰς μίαν φύσιν τὴν ὕδατος ἀναστοιχειούμενα σπεύδειν, ἕως τοῦ μὲν ἄνωθεν καταράττοντος τοῦ δὲ κάτωθεν ἐπανιόντος μετάρσια ἤρθη τὰ ῥεῖθρα, οἷς οὐ μόνον ἡ πεδιάς καὶ ὅση χθισμαλή κατακλυσθεῖσα ἠφανίσθη, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑψηλοτάτων 44 ὄρων αἱ κορυφαί. πάντα γὰρ τὰ μέρη τῆς γῆς ἔδου καθ' ὕδατος, ὡς πᾶσαν καθηρπᾶσθαι καὶ τὸν κόσμον ἀκρωτηριασθέντα μεγάλῳ τμήματι τὸν παντελῆ καὶ ὀλόκληρον, ὃ μήτε εἶπειν μήτε νοῆσαι θέμις, λελω-βῆσθαι δοκεῖν. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ ἀῆρ, ἕξω μέρους βραχέος τοῦ κατὰ σε-λήνην, ἅπας ἀνήλωτο νικηθεῖς ὑπὸ τῆς τοῦ ὕδατος φορᾶς καὶ βίας, ὅπερ 45 ἀνά κράτος τὴν ἐκείνου χώραν ἐπέσχε. τότε δὴ τότε εὐθὺς ἐφθείρετο ὅσα σπαρτὰ καὶ δένδρα-φθείρει γὰρ ὡς ἕνδεια καὶ πλήθος ἄμετρον-, ἔθνησκον δ' αἱ μυρίαὶ τῶν ζώων ἀγέλαι ἡμέρων ὁμοῦ καὶ ἀγρίων· ἦν γὰρ εἰκόσ, τοῦ κρατίστου γένους ἀνθρώπων ἀφανιζομένου, μηδὲν ὑπολει-φθῆναι τῶν χειρόνων, ἐπεὶ καὶ πρὸς τὰς ἐκείνου χρείας ἐγένετο δοῦλα 46 τρόπον τινα δεσποτικαῖς προστάξεσιν ὑπηρετήσοντα. τοσούτων | δὴ καὶ τηλικούτων ἐπιρραζάντων κακῶν, ἅπερ ἐκείνος ὁ καιρὸς ὠμβρησε-πάντα γὰρ τὰ τοῦ κόσμου μέρη, δίχρα τῶν κατὰ τὸν οὐρανόν, ἐκινήθη παρὰ φύσιν, ὡς ἂν βαρεῖαν καὶ θανατώδη νόσον νοσήσαντα-, μόνος δὲ εἷς οἶκος ὁ τοῦ λεχθέντος ἀνδρὸς δικαίου καὶ θεοφιλοῦς διασώζεται δύο λαβόντος τὰς ἀνωτάτω δωρεάς, μίαν μὲν, ἣν εἶπον, τὸ μὴ πᾶσι τούτοις συναπολέσθαι, ἑτέραν δὲ τὸ πάλιν ἀρχηγέτην αὐτὸν ὑπάρξαι νέας ἀνθρώπων σπορᾶς· ἠξίωσε γὰρ αὐτὸν ὁ θεὸς καὶ τέλος τοῦ γένους ἡμῶν καὶ ἀρχὴν γενέσθαι, τέλος μὲν τῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, τῶν δὲ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἀρχὴν.

47 Τοιοῦτος μὲν ὁ τῶν καθ' αὐτὸν ἄριστος, τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ τεθειμένα ἄθλα αὐτῶ, ὅποια δεδήλωκεν ὁ ἱερὸς λόγος. τῶν δ' εἰρη-μένων τριῶν εἴτε ἀνδρῶν εἴτε ψυχῆς τρόπων ἑναρμόνιος ἡ τάξις· ὁ μὲν γὰρ τέλειος ὀλόκληρος ἐξ ἀρχῆς, ὁ δὲ μετατεθειμένος ἡμίεργος, τοῦ βίου τὸν μὲν πρότερον χρόνον ἀναθεῖς κακίᾳ, τὸν δ' ὕστερον ἀρετῇ, πρὸς ἣν μετανέστη καὶ μετῴκισατο, ὁ δὲ ἐλπίζων, ὡς αὐτὸ δηλοῖ τοῦνομα, ἐλλιπής, ἐφιέμενος μὲν αἰεὶ τοῦ καλοῦ, μήπω δ' ἐφικέσθαι τούτου δεδυνημένος, ἀλλ' εἰκῶς τοῖς πλέουσιν, οἳ σπεύδοντες εἰς λιμένας κα-

ταίρειν θαλαττεύουσιν ἐνορμίσασθαι μὴ δυνάμενοι.

48^c Ἡ μὲν οὖν προτέρα τριάς τῶν ἀρετῶν ἐπιποθησάντων δε-
 δήλωται. μείζων δέ ἐστιν ἢ ἑτέρα, περὶ ἧς νυνὶ λεκτέον. ἐκείνη μὲν
 γὰρ τοῖς ἐν ἡλικίᾳ παιδικῇ μαθήμασιν ἔοικεν, αὕτη δὲ τοῖς ἀνδρῶν
 ἀθλητικῶν γυμνάσμασιν ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ὄντως ἀλειφομένων ἀγῶνας, οἱ
 σωμασκίας καταφρονούντες τὴν ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάζουσιν εὐεξίαν
 49 ἐφιέμενοι τῆς κατὰ τῶν ἀντιπάλων παθῶν νίκης. οἷς μὲν οὖν διενήνοχεν
 ἕκαστος ἐφ' ἐν καὶ τὸ αὐτὸ τέλος ἐπειγόμενος, αὐτοῖς ἀκριβέστερον
 ἐροῦμεν· ἃ δὲ χρῆ περὶ τῶν τριῶν συλλήβδην προειπεῖν, ἀναγκαῖον
 50 μὴ παρασιωπήσῃ. τούτους τοίνυν συμβέβηκε μιᾶς οἰκίας καὶ ἑνὸς
 γένους εἶναι· ὁ γὰρ τελευταῖος υἱὸς μὲν ἐστὶ τοῦ μέσου, υἱωνὸς δὲ τοῦ
 πρώτου· καὶ πάντας φιλοθέους ὁμοῦ καὶ θεοφιλεῖς, ἀγαπήσαντας τὸν
 ἀληθῆ θεὸν καὶ ἀνταγαπηθέντας πρὸς αὐτοῦ, ὃς ἠξίωσε, καθάπερ δη-
 λοῦσιν οἱ χρησμοί, διὰ τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἀρετῶν αἷς συνεβίουν
 51 κοινωῆσαι τῆς προσρήσεως αὐτοῦ. τὸ γὰρ ἴδιον ὄνομα τοῖς ἐκείνων
 ἑναρμοσάμενος ἤνωσε, τὴν ἐκ τῶν τριῶν σύνθετον κλήσιν ἐπιφημίσας
 ἑαυτῷ· "τοῦτο γὰρ μοῦ φησὶν ὄνομά ἐστὶν αἰώνιον, θεὸς Ἰσραὴλ
 καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ" (cf. Exod. 3, 15)· ἀντὶ τοῦ | καθάπαξ
 τὸ πρὸς τι· καὶ μήποτ' εἰκότως· ὄνοματος γὰρ ὁ θεὸς οὐ δεῖται, μὴ
 δεόμενος δ' ὅμως ἐχαρίζετο τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων κλήσιν οἰκίαν,
 ἵνα ἔχοντες καταφυγὴν πρὸς ἰκεσίας καὶ λιτὰς μὴ ἀμοιρῶσιν ἐλπίδος
 52 χρηστῆς. ταῦτα μὲν οὖν ἐπ' ἀνδρῶν ὁσίων εἰρησθαι δοκεῖ,
 μηνύματα δ' ἐστὶ φύσεως ἀδηλοτέρας καὶ πολὺ βελτίονος τῆς ἐν αἰσθητοῖς.
 τρόπους γὰρ ψυχῆς ἔοικεν ὁ ἱερὸς διερευνᾶσθαι λόγος, ἀστείους ἅπαντας,
 τὸν μὲν ἐκ διδασκαλίας, τὸν δ' ἐκ φύσεως, τὸν δ' ἐξ ἀσκήσεως ἐφιέ-
 μενον τοῦ καλοῦ. ὁ μὲν γὰρ πρῶτος, ἐπίκλησιν Ἰσραὴλ, σύμβολον
 διδασκαλικῆς ἀρετῆς ἐστὶν, ὁ δὲ μέσος, Ἰσαὰκ, φυσικῆς, ὁ δὲ τρίτος,
 53 Ἰακώβ, ἀσκητικῆς. ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἀγνοητέον, ὅτι μετεποιεῖτο τῶν
 τριῶν ἕκαστος δυνάμεων, ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ τῆς πλεοναζούσης κατ'
 ἐπικράτειαν· οὔτε γὰρ διδασκαλίαν ἄνευ φύσεως ἢ ἀσκήσεως τελειωθῆναι
 δυνατὸν οὔτε φύσις ἐπὶ πέρας ἐστὶν ἐλθεῖν ἱκανὴ δίχα τοῦ μαθεῖν καὶ
 ἀσκήσῃ οὔτε ἀσκησις, εἰ μὴ προημελιωθῆι φύσει τε καὶ διδασκαλίᾳ.
 54 προσηκόντως οὖν καὶ τὴν τῶν τριῶν λόγῳ μὲν ἀνδρῶν ἔργῳ δ' ὡς εἶ-
 πον ἀρετῶν οἰκειότητα συνῆψε, φύσεως, μαθήσεως, ἀσκήσεως, ἃς ἑτέρῳ
 ὄνοματι Χάριτας Ἰσαρίθμους ἄνθρωποι καλοῦσιν, ἢ τῷ κεχαρίσθαι τὸν
 θεὸν τῷ ἡμετέρῳ γένει τὰς τρεῖς δυνάμεις πρὸς τελειότητα τοῦ βίου ἢ
 παρόσον αὐταὶ δεδώρηται ψυχῇ λογικῇ ἑαυτὰς, δώρημα τέλειον καὶ
 κάλλιστον, ἵνα καὶ τὸ αἰώνιον ὄνομα τὸ δηλούμενον ἐν τοῖς χρησμοῖς
 ἐπὶ τριῶν μὴ ἐπ' ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ τῶν εἰρημένων δυνάμεων
 55 λέγηται. ἀνθρώπων μὲν γὰρ φθαρτὴ φύσις, ἀφθαρτος δ' ἢ τῶν ἀρετῶν·
 εὐλογώτερον δὲ ἐπιφημίζεσθαι τὸ αἰδίον ἀφθάρτοις πρὸ θνητῶν, ἐπεὶ
 56 συγγενὲς μὲν αἰδιότητος ἀφθαρσία, ἐχθρὸν δὲ θάνατος. χρῆ

μέντοι μηδ' ἐκεῖνο ἀγνοεῖν, ὅτι τὸν μὲν πρῶτον ἀνθρώπον τὸν γηγενῆ πατέρα τῶν ἄχρι τοῦ κατακλισμοῦ φύντων εἰσήγαγε, τὸν δὲ μόνον ἐκ τῆς τοσαύτης φθορᾶς ὑπολειφθέντα πανοίκιον ἕνεκα δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης καλοκάγαθίας τοῦ νεάσοντος αὔθις καινοῦ γένους ἀνθρώπων, τὴν δὲ περίσεμνον τριάδα καὶ περιμάχητον ἑνὸς εἶδους ἐπιλεγομένου "βασίλειον καὶ ἱεράτευμα καὶ ἔθνος ἅγιον" (Exod. 19, 6) οἱ χρησιμοὶ καλοῦσι.

57 μὴνύει δὲ τοῦνομα τὴν δύναμιν αὐτοῦ· προσονομάζεται γὰρ Ἑβραίων γλώττη τὸ ἔθνος Ἰσραήλ, ὅπερ ἑρμηνευθέν ἐστὶν "ὄρων θεόν." ὅρασις δ' ἡ μὲν δι' ὀφθαλμῶν ἐν ἀπάσαις καλλιστεύει ταῖς αἰσθήσεσιν, ἐπεὶ καὶ διὰ μόνης καταλαμβάνεται τὰ κάλλιστα τῶν ὄντων, ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ὁ σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος, ἡ δὲ διὰ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ προφέρει τὰς ἄλλας ὅσαι περὶ αὐτὸ δυνάμεις· αὕτη | δὲ ἐστὶ 58 φρόνησις ὅψις οὔσα διανοίας. ὅτω δὲ μὴ μόνον ἐξεγένετο ἄλλα ὅσα ἐν τῇ φύσει δι' ἐπιστήμης καταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν τῶν συμπάντων ὄραν, ἐπ' ἄκρον εὐδαιμονίας ἴστω προεληλυθώς· οὐδὲν γὰρ ἀνωτέρω θεοῦ, πρὸς ὃν εἴ τις τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα τείνας 59 ἔφθακε, μονὴν εὐχέσθω καὶ στάσιν. αἱ μὲν γὰρ ἀνάντις ὁδοὶ καματηραὶ καὶ βραδείαι, ἡ δὲ κατὰ πρανοῦς φορὰ, συρμὸν ἔχουσα τὸ πλεόν ἢ κάθοδον, ταχεῖα καὶ ῥάστη. πολλὰ δὲ τὰ κάτω βιαζόμενα, ὧν οὐδὲν ὄφελος, ὅταν ἐκ τῶν αὐτοῦ δυνάμεων ἀνακρεμάσας τὴν ψυχὴν ὁ θεὸς ὅλην δυνατωτέρα πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσῃται.

60 Ταῦτα μὲν οὖν κοινῇ περὶ τῶν τριῶν ἀναγκαίως προειρήσθω. λεκτέον δ' ἑξῆς, ἐν οἷς ἕκαστος ἰδίᾳ προήνεγκεν, ἀπὸ τοῦ πρώτου τὴν ἀρχὴν λαβόντας. ἐκεῖνος τοίνυν εὐσεβείας, ἀρετῆς τῆς ἀνωτάτω καὶ μεγίστης, ζηλωτῆς γενόμενος ἐσπούδασεν ἐπεσθαι θεῷ καὶ καταπειθῆς εἶναι τοῖς προσταττομένοις ὑπ' αὐτοῦ, προστάξεις ὑπολαμβάνων οὐ τὰς διὰ φωνῆς καὶ γραμμάτων μηνυόμενας αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς διὰ τῆς φύσεως τρανοτέροις σημείοις δηλουμένας, ἃς ἡ ἀληθεστάτη τῶν αἰσθήσεων πρὸ 61 ἀκοῆς τῆς ἀπίστου καὶ ἀβεβαίου καταλαμβάνει. θεώμενος γὰρ τις τὴν ἐν τῇ φύσει τάξιν καὶ τὴν παντὸς λόγου κρείττονα πολιτείαν, ἣ χρῆται ὁ κόσμος, ἀναδιδάσκειται, φθειγγομένου μηδενός, εὖνομον καὶ εἰρηνικὸν βίον ἐπιτηδεύειν εἰς τὴν τῶν καλῶν ἐξομοίωσιν ἀποβλέποντα. ἐναργέσ- 62 ται δὲ τῆς εὐσεβείας ἀποδείξεις εἰσὶν, ἃς περιέχουσιν αἱ ἱεραὶ γραφαί· τὸν πατρίδα καὶ συγγένειαν καὶ πατρῶον οἶκον καταλιπεῖν καὶ μεταναστῆναι, καθάπερ ἀπὸ τῆς ξένης εἰς τὴν οἰκείαν ἐπανιῶν ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῆς οἰκείας εἰς τὴν ξένην μέλλων ἀπαίρειν, ἐπέσπευδε συντείνων, νομίζων ἰσότημον εἶναι 63 τῷ τελειῶσαι τὸ ταχέως τὸ προσταχθὲν ἀνύσαι. καίτοι τίνα ἕτερον εἰκὸς οὕτως ἀκλινῆ καὶ ἄτρεπτον γενέσθαι, ὡς μὴ φίλτροις ὑπαχθῆναι καὶ ὑπενδοῦναι συγγενῶν καὶ πατρίδος, ὧν ὁ πόθος ἐκάστῳ τρόπον τινα συγγεγ- 64 νηται καὶ συνηύξεται καὶ μᾶλλον ἢ οὐχ ἦττον τῶν ἠνωμένων μερῶν συμπέφυκε; μάρτυρες δὲ οἱ νομοθέται τὴν δευτερεύουσαν θανάτου τιμωρίαν κατὰ

τῶν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἑαλωκότων ὀρίσαντες φυγὴν, οὐ δευτερεύουσιν,
 ὡς γ' ἐμοὶ δοκεῖ, παρ' ἀληθείᾳ δικαζούσῃ, πολὺ δὲ ἀργαλεωτέραν, εἴ γε
 πέρας μὲν κακοπραγιῶν ὁ θάνατος, ἀρχὴ δ', οὐ πέρας, ἡ φυγὴ καινοτέρων
 συμφορῶν, ἀνθ' ἑνὸς τοῦ χωρὶς ἀλγηδόνων μυρίους ἐπάγουσα θανάτους
 65 τοὺς σὺν αἰσθήσει. | κατ' ἐμπορίαν ἔνιοι πόθῳ χρηματισμοῦ πλέοντες ἢ
 κατὰ πρεσβείαν ἢ κατὰ θέαν τῶν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς δι' ἔρωτα παιδείας,
 ὄλκους ἔχοντες δυνάμεις τῆς ἕξω μονῆς οἱ μὲν τὰς ἐπικερδεῖας, οἱ δὲ τὸ τὴν
 πόλιν ἐπὶ καιρῶν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις καὶ μεγίστοις ὄνῃσαι, οἱ δὲ
 ἱστορίαν ὧν πρότερον ἠγνόουν τέριψιν ἅμα καὶ ὠφέλειαν τῇ ψυχῇ παρα-
 σκευάζουσιν-τυφλοὶ γὰρ παρ' ὅξυ βλέποντας ἀναποδήμητοι παρ' ἐκδεδη-
 μηκότας-, ὅμως ἐπείγονται τὸ πατρῶον ἕδαφος ἰδεῖν καὶ προσκυνῆσαι
 καὶ συνήθεις ἀσπασασθαι συγγενῶν τε καὶ φίλων ἠδίστης καὶ ποθεινο-
 τάτης ὕψεως ἀπολαῦσαι καὶ πολλάκις τὰς πράξεις, ὧν ἕνεκα ἐξεδήμησαν,
 μηχανομένας ὀρῶντες κατέλιπον ἡμέρῳ τῶν προσηκόντων ἐλχθέντες
 66 βριαιοτάτῳ. μετ' ὀλίγων δὲ οὗτος ἢ καὶ μόνος ἅμα τῷ κελευσθῆναι
 μετανίστατο καὶ τῇ ψυχῇ πρὸ τοῦ σώματος τὴν ἀποικίαν ἐστέλλετο, τὸν
 67 ἐπὶ τοῖς θνητοῖς ἴμερον παρευημεροῦντος ἔρωτος οὐρανίου. οὐδενὸς
 οὐδ' φροντίσας, οὐ φυλετῶν, οὐ δημοτῶν, οὐ συμφοιτητῶν, οὐχ ἑταίρων,
 οὐ τῶν ἀφ' αἵματος ὅσοι πρὸς πατρὸς ἢ μητρὸς ἦσαν, οὐ πατρίδος, οὐκ
 ἀρχαίων ἐθῶν, οὐ συντροφίας, οὐ συνδιαιτήσεως, ὧν ἕκαστον ἀγωγόν τε
 καὶ δυσἀπόσπαστον ὄλκον ἔχον δύναμιν, ἐλευθέραις καὶ ἀφέτοις ὀρμαῖς
 ἢ τάχιστα μετανίσταται, τὸ μὲν πρῶτον ἀπὸ τῆς Χαλδαίων γῆς, εὐ-
 δαίμονος χώρας καὶ κατ' ἐκείνον ἀκμαζούσης τὸν χρόνον, εἰς τὴν
 Χαρραίων γῆν (Gen. 12, 5), ἔπειτα οὐ μακρὰν ὕστερον καὶ ἀπὸ ταύτης
 εἰς ἕτερον τόπον, περὶ οὗ λέξομεν ἐκεῖνο πρότερον εἰπόντες.

68 Αἰ δηλωθεῖσαι ἀποικίαι τῷ μὲν ῥητῷ τῆς γραφῆς ὑπ' ἀνδρὸς
 σοφοῦ γεγονάσι, κατὰ δὲ τοὺς ἐν ἀλληγορίᾳ νόμους ὑπὸ φιλαρέτου ψυχῆς
 69 τὸν ἀληθῆ ζητούσης θεόν. Χαλδαῖοι γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα διαπονήσαντες
 ἀστρονομίαν καὶ πάντα ταῖς κινήσεσι τῶν ἀστέρων ἀναθέντες ὑπέλαβον
 οἰκονομεῖσθαι τὰ ἐν κόσμῳ δυνάμεσιν, ἃς περιέχουσιν ἀριθμοὶ καὶ ἀριθ-
 μῶν ἀναλογίαι, <κα>ὶ τὴν ὀρατὴν οὐσίαν ἐσέμνυνον τῆς ἀοράτου καὶ νοητῆς
 οὐ λαβόντες ἔννοιαν, ἀλλὰ τὴν ἐν ἐκείνοις τάξιν διερευνώμενοι κατὰ τε τὰς
 ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων πλανήτων καὶ ἀπλανῶν περιόδους καὶ
 κατὰ τὰς τῶν ἐτησίων ὥρῶν μεταβολὰς καὶ κατὰ τὴν τῶν οὐρανίων
 πρὸς τὰ ἐπίγεια συμπάθειαν τὸν κόσμον αὐτὸν ὑπέλαβον εἶναι θεόν, οὐκ
 70 εὐαγῶς τὸ γενόμενον ἐξομοιώσαντες τῷ πεποιηκότι. ταύτη τοι τῇ δόξῃ
 συντραφεῖς καὶ χαλδαίσας μακρὸν τινα χρόνον, ὡσπερ ἐκ βαθέος
 ὕπνου | διοίξας τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα καὶ καθαράν αὐγὴν ἀντὶ σκότους
 βαθέος βλέπειν ἀρξάμενος ἠκολούθησε τῷ φέγγει καὶ κατεῖδεν, ὃ μὴ
 πρότερον ἐθεάσατο, τοῦ κόσμου τινὰ ἠνίοχον καὶ κυβερνήτην ἐφεστῶτα
 καὶ σωτηρίως εὐθύνοντα τὸ οἰκεῖον ἔργον, ἐπιμέλειάν τε καὶ προστασίαν
 71 καὶ τῶν ἐν αὐτῷ μερῶν ὅσα θείας ἐπάξια φροντίδος ποιούμενον. ὅπως

οὖν βεβαιώσεται τὴν φανείσαν ὄψιν ἐν τῇ διανοίᾳ παγιώτερον, αὐθίς
 φησιν ὁ ἱερός λόγος αὐτῷ· "τὰ μεγάλα, ὧ οὗτος, ὑποτυπώσει βραχυτέρων
 πολλάκις γνωρίζεται, πρὸς ἃ τις ἀπιδὼν ἠΰξησε τὴν φαντασίαν ἀπεριγράφοις
 μερέθει. παραπεμφάμενος οὖν τούς τε κατ' οὐρανὸν περιπολοῦντας καὶ
 τὴν Χαλδαικὴν ἐπιστήμην μετανάστηθι πρὸς ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τῆς
 μερίστης πόλεως, τοῦδε τοῦ κόσμου, πρὸς βραχυτέραν, δι' ἧς δυνήσῃ μᾶλλον
 72 καταλαβεῖν τὸν ἔφορον τοῦ παντός." διὰ τοῦτο τὴν πρώτην ἀποικίαν
 ἀπὸ τῆς Χαλδαίων γῆς εἰς τὴν Χαρραίων λέγεται ποιήσασθαι.
 Χαρρὰν δὲ Ἑλληνιστὶ "τρῶγλα" ἰ λέγονται, κατὰ σύμβολον αἱ τῶν ἡμετέ-
 ρων αἰσθήσεων χῶραι, δι' ὧν ὡσπερ ὀπῶν ἐκάστη διακύπτειν πέφυκε πρὸς
 73 τὴν τῶν οἰκείων ἀντίληψιν. ἀλλὰ τί τούτων, εἴποι τις ἄν, ὄφελος ἦν, εἰ
 μὴ νοῦς ἀόρατος καθάπερ θαυματοποιὸς ἔνδοθεν ὑπῆχει ταῖς ἑαυτοῦ
 δυνάμεσιν, ὡς τοτὲ μὲν ἀνιεῖς καὶ ἐπιχαλῶν τοτὲ δὲ ἀντισπῶν καὶ ἀνθέλκων
 βία κίνησιν ἐμμελῆ καὶ πάλιν ἡσυχίαν ἐμπαρεῖχε τοῖς θαυμασίοις;
 τοῦτο ἔχων παρὰ σεαυτῷ τὸ παράδειγμα ῥαδίως οὐ σφόδρα ποθεῖς λαβεῖν
 74 τὴν ἐπιστήμην κατανοήσεις. οὐ γὰρ ἐν σοὶ μὲν νοῦς ἐστὶν ἡγεμῶν
 ἐπιτεταγμένος, ὧ καὶ τοῦ σώματος ἅπασα κοινωνία πειθαρχεῖ καὶ ἐκάστη
 τῶν αἰσθήσεων ἔπεται, ὁ δὲ κόσμος, τὸ κάλλιστον καὶ μέγιστον καὶ
 τελεώτατον ἔργον, οὗ πάντα τὰ ἄλλα συμβέβηκεν εἶναι μέρη, βασιλέως
 ἀμοιρεῖ τοῦ συνέχοντος καὶ ἐνδίκως ἐπιτροπεύοντος. εἰ δ' ἀόρατος
 75 ὁ βασιλεύς, μὴ θαυμάσης· οὐδὲ γὰρ ὁ ἐν σοὶ νοῦς ὄρατός. ταῦτά τις
 ἐπιλογιζόμενος καὶ οὐ πόρρωθεν ἀλλ' ἐγγύθεν ἀναδιδασκόμενος ἐκ τε
 ἑαυτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν εἴσεται σαφῶς, ὅτι ὁ κόσμος οὐκ ἔστιν ὁ
 πρῶτος θεός, ἀλλ' ἔργον τοῦ πρώτου θεοῦ καὶ τοῦ συμπάντων πατρός,
 ὃς ἀειδῆς ὧν πάντα φαίνει μικρῶν τε αὖ καὶ μεγάλων διαδεικνύς τὰς
 76 φύσεις. σώματος γὰρ ὀφθαλμοῖς οὐκ ἠξίωσε καταλαμβάνεσθαι, τάχα μὲν
 ἐπειδὴ θνητὸν αἰδίου ψαύειν οὐχ ὅσιον ἦν, τάχα δὲ καὶ δι' ἀσθένειαν τῆς
 ἡμετέρας ὄψεως· οὐ γὰρ ἂν ἐχώρησε τὰς ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐκχεομένας αὐ-
 γὰς, ὅποτε οὐδὲ ταῖς ἀφ' ἡλίου προσβλέπειν ἀκτῖσιν οἷα τέ ἐστι. |
 77 τεκμήριον δὲ ἐναργέστατον τῆς ἀποικίας, ἦν ἀπ' ἀστρονομίας καὶ τῆς
 χαλδαιζούσης δόξης ἢ διάνοια ἐστείλατο· λέγεται γὰρ εὐθύς ἅμα τη |
 μεταναστάσει τοῦ σοφοῦ· "ὥφθη δὲ ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ" (Gen. 12, 7).
 ὧ δῆλον ὅτι πρότερον οὐκ ἦν ἐμφανής, ὅτε χαλδαίζων τῇ τῶν ἀστέρων
 χορεία προσεῖχεν ἔξω τοῦ κόσμου καὶ τῆς αἰσθητῆς οὐσίας εὐάρμοστον
 78 καὶ νοητὴν φύσιν οὐδεμίαν ἀπλῶς καταλαμβάνων. ἐπεὶ δὲ μετεχώ-
 ρησε καὶ μεθωρμίσατο, κατὰ τὰναγκαῖον ἔγνω τὸν κόσμον ὑπήκοον ἀλλ'
 οὐκ αὐτοκράτορα, οὐ πρυτανεύοντα ἀλλὰ πρυτανευόμενον ὑπ' αἰτίου τοῦ
 79 πεποιηκότος, ὅπερ ἢ διάνοια τότε πρῶτον ἀναβλέψασα εἶδε. πολλὴ γὰρ
 αὐτῆς πρότερον ἀχνυτὸς ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν κατεκέχυτο, ἦν ἐνθέρμοις καὶ
 διαπύροις δόγμασιν ἀνασκεδάσασα μόλις ἴσχυσεν ὡς ἐν αἰθρίᾳ καθαρᾷ τοῦ
 πάλαι κρυπτομένου καὶ ἀειδοῦς φαντασίαν λαβεῖν· ὃς ἔνεκα φιλανθρωπίας
 ἀφικνουμένην τὴν ψυχὴν ὡς ἑαυτὸν οὐκ ἀπεστράφη, προυπαντήσας δε \

80 τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἔδειξε, καθ' ὅσον οἷόν τε ἦν ἰδεῖν τὸν βλέποντα. διὸ λέγεται, οὐχ ὅτι ὁ σοφὸς εἶδε θεόν, ἀλλ' ὅτι "ὁ θεὸς ὥφθ"η τῷ σοφῷ· καὶ γὰρ ἦν ἀδύνατον καταλαβεῖν τινα δι' αὐτοῦ τὸ πρὸς ἀλήθειαν ὄν, 81 μὴ παραφάναντος ἐκείνου ἑαυτὸν καὶ ἐπιδείξαντος. μαρτυρεῖ δὲ τοῖς εἰρημένους καὶ ἡ τοῦ ὀνόματος ὑπαλλαγή καὶ μετάθεσις. ἔκαλεῖτο γὰρ Ἰβραμ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, προσερρήθη δ' ὕστερον Ἰβραάμ, φωνῆ μὲν ἑνὸς στοιχείου τοῦ ἄλφα διπλασιασθέντος, δυνάμει δὲ μεγάλου πράγματος 82 καὶ δόγματος ἐνδείξαμένου τὴν μεταβολήν. Ἰβραμ μὲν γὰρ ἑρμηνευθέν ἐστι "πατὴρ μετέωρος", Ἰβραάμ δὲ "πατὴρ ἐκλεκτὸς ἡχοῦ", τὸ μὲν πρότερον ἐμφαίνον τὸν ἀστρολογικὸν καὶ μετεωρολογικὸν ἐπικαλούμενον, οὕτως τῶν Χαλδαικῶν δογμάτων ἐπιμελούμενον, ὡς ἂν τις πατὴρ ἐγγόνων 83 ἐπιμεληθείη, τὸ δ' ὕστερον τὸν σοφόν. διὰ μὲν γὰρ τῆς ἡχοῦς τὸν προφορικὸν λόγον αἰνίττεται, διὰ τοῦ πατρὸς δὲ τὸν ἡγεμόνα νοῦν-πατὴρ γὰρ ὁ ἐνδιάθετος φύσει τοῦ γεγωνοῦ πρεσβύτερός γε ὢν καὶ τὰ λεκτέα ὑποσπείρων-, διὰ δὲ τοῦ ἐπιλέκτου τὸν ἀστείον· εἰκαῖος μὲν γὰρ καὶ πεφυρμένος ὁ φαῦλος τρόπος, ἐκλεκτὸς δὲ ὁ ἀγαθός, ἐπικριθεὶς ἐξ ἀπάντων 84 ἀριστίνδην. τῷ μὲν οὖν μετεωρολογικῷ μείζον οὐδὲν τοῦ κόσμου τὸ παράπαν εἶναι δοκεῖ, ὧ καὶ τὰς τῶν γινομένων αἰτίας ἀνατίθησιν· ὁ δὲ σοφὸς ἀκριβεστέροις ὄμμασιν ἰδὼν τι τελεώτερον νοητὸν ἄρχον τε καὶ ἡγεμονεῦον, ὑφ' οὗ τὰλλα | δεσπόζεται καὶ κυβερνᾶται, πολλὰ κατεμέμψατο τῆς προτέρας ζωῆς ἑαυτὸν ὡς τυφλὸν βῖον διεξεληλυτότα, σκηριπτόμενον 85 ἐπὶ τοῖς αἰσθητοῖς, ἀβεβαίω καὶ ἀνιδρύτῳ φύσει πράγματι. δευτέραν δ' ἀποικίαν στέλλεται λογίω πάλιν πεισθεὶς ὁ ἀστέιος οὐκέτ' ἐκ πόλεως εἰς πόλιν, ἀλλ' εἰς χώραν ἐρήμην (Gen. 12, 9), ἐν ἣ πλαζόμενος διετέλει 86 μὴ δυσαρῶν τῇ πλάνῃ καὶ τῷ δι' αὐτὴν ἀνιδρύτῳ. καίτοι τίς ἕτερος οὐκ ἂν ἡχθῆσθη μὴ μόνον τῆς οἰκείας ἀπανιστάμενος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀπάσης πόλεως ἐλαυνόμενος εἰς δυσβάτους καὶ δυσπορεύτους ἀνοδίας; τίς δ' οὐκ ἂν μετατραπόμενος ἐπαλινδρόμησεν οἴκαδε, βραχέα μὲν φροντίσας τῶν μελλουσῶν ἐλπίδων, τὴν δὲ παρούσαν ἀπορίαν σπεύδων ἐκφυγεῖν, εὐήθειαν ὑπολαβὼν ἀδήλων χάριν ἀγαθῶν ὁμολογούμενα 87 αἰρεῖσθαι κακά; μόνος δ' οὕτωσι τοῦναντίον πεπονθέναι φαίνεται, βῖον ἥδιστον νομίζων τὸν ἄνευ συνδιαιτήσεως τῆς τῶν πολλῶν. καὶ πέφυκεν οὕτως ἔχειν· οἱ γὰρ ζητοῦντες καὶ ἐπιποθοῦντες θεὸν ἀνευρεῖν τὴν φίλην αὐτῷ μόνωσιν ἀγαπῶσι, καθ' αὐτὸ τοῦτο σπεύδοντες πρῶτον ἐξομοιοῦσθαι 88 τῇ μακαρίᾳ καὶ εὐδαίμονι φύσει. ἑκατέραν οὖν ἀπόδοσιν πεποιημένοι, τὴν τε ῥητὴν ὡς ἐπ' ἀνδρὸς καὶ τὴν δι' ὑπονοιῶν ὡς ἐπὶ ψυχῆς, ἀξιέ- ραστον καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὸν νοῦν ἀπεφίναμεν, τὸν μὲν πεισθέντα λογίους ἐκ δυσασπαστῶν ἀφελκυσθέντα, τὸν δὲ νοῦν, ὅτι οὐ μέχρι παντὸς ἀπατηθεὶς ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς οὐσίας ἔστη τὸν ὄρατὸν κόσμον ὑπολαβὼν μέγιστον καὶ πρῶτον εἶναι θεόν, ἀλλὰ ἀναδραμῶν τῷ λογισμῷ φύσιν ἑτέραν ἀμείνω τῆς ὄρατῆς νοητὴν ἐθεάσατο καὶ τὸν ἀμφοῖν ποιητὴν ὁμοῦ καὶ ἡγεμόνα.

89 Ταῦτα τοῦ θεοφιλοῦς τὰ προτέλεια, οἷς ἔπονται πράξεις οὐκ
εὐκαταφρόνητοι. τὸ δὲ μέγεθος αὐτῶν οὐ παντὶ τῷ δήλῳ, ἀλλὰ μόνον
τοῖς γευσάμενοις ἀρετῆς, οἱ τὰ θαυμαζόμενα παρὰ τοῖς πολλοῖς εἰώθασι
90 χλευάζειν ἕνεκα μεγέθους τῶν περὶ ψυχὴν ἀγαθῶν. ἀποδεξάμενος οὖν
ὁ θεὸς τὴν εἰρημένην πρᾶξιν αὐτίκα τὸν ἀστείον ἀμείβεται μεγάλη δωρεᾶ,
τὸν γάμον αὐτῷ κινδυνεύσαντα πρὸς δυνατοῦ καὶ ἀκρατοῦς ἀνδρὸς ἐπι-
91 βουλευθῆναι διατηρήσας ἀψαυστόν τε καὶ σῶν. ἡ δ' αἰτία τῆς ἐπιθέσεως
ἀρχὴν ἔλαβε τοιάνδε. καρπῶν ἀφορίας ἐπὶ συχνὸν χρόνον γενομένης,
τοτὲ μὲν διὰ πολλὴν καὶ ἄμετρον ἐπομβρίαν τοτὲ δὲ δι' αὐχμὸν καὶ ζάλην,
αἱ κατὰ Συρίαν πόλεις συνεχεῖ λιμῶν πιεσθεῖσαι κεναὶ τῶν οἰκητόρων ἦσαν,
ἄλλων ἀλλαχόσε σκιδναμένων κατὰ ζήτησιν τροφῆς καὶ πορισμὸν τῶν ἀναγ-
92 καίων. πυθόμενος οὖν Ἄβραάμ ἀφθονον εὐθηρίαν καὶ εὐετηρίαν ἐν Αἰ-
γύπτῳ, τοῦ μὲν ποταμοῦ ταῖς πλημμύραις λιμνάσαντος ἐν καιρῷ τὰ πεδία,
τῶν δὲ τὸν σπῆρον εὔσταχυν ἐνεγκόντων καὶ ἀναθρεψαμένων | εὐκрасίαις
93 πνευμάτων, ἀπαίρει πᾶσαν τὴν οἰκίαν ἐπαγόμενος. ἦν δ' αὐτῷ γυνή
τὴν τε ψυχὴν ἀρίστη καὶ τὸ σῶμα τῶν καθ' αὐτὴν περικαλλεστάτη
ταύτην ἰδόντες τῶν Αἰγυπτίων οἱ ἐν τέλει καὶ τῆς εὐμορφίας ἀγάμενοι
94 -λανθάνει γὰρ τοὺς ἐν ἔξοχαῖς οὐδέν-μηνύουσι τῷ βασιλεῖ. με-
ταπεμπάμενος δὲ τὴν ἀνθρωπὸν καὶ θεασάμενος ἐκπρεπεστάτην ὄψιν,
βραχὺ φροντίσας αἰδοῦς καὶ νόμων τῶν ἐπὶ τιμῇ ζένων ὀρισθέντων,
ἐνδοῦς ἀκρασίᾳ διανοεῖτο λόγῳ μὲν αὐτὴν ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον, τὸ δ'
95 ἀληθὲς αἰσχύειν. ἡ δ' ἄτε ἐν ἀλλοτρίᾳ γῆ παρ' ἀκρατεῖ τε καὶ ὠμοθύμῳ
δυνάστη τοῦ βοηθήσοντος ἀποροῦσα-οὐδὲ γὰρ ὁ ἀνὴρ ἔσθενεν ἀρήγειν
τὸν ἐπικρεμάμενον ἐκ τῶν δυνατωτέρων φόβον δεδιώς-ἐπὶ τὴν τελευ-
96 ταίαν ἄμ' ἐκεῖνῳ καταφεύγει συμμαχίαν τὴν ἐκ θεοῦ. λαβὼν δὲ τῶν
ζένων οἶκτον ὁ εὐμενῆς καὶ ἴλεως καὶ ὑπέρμαχος τῶν ἀδικουμένων
ἀλγηδόνας δυσκαρτερήτους καὶ χαλεπὰς τιμωρίας ἐπάγει τῷ βασιλεῖ,
παντοίων κακῶν ἀναπλήσας αὐτοῦ σῶμα καὶ ψυχὴν δυσιάτων, ὡς τὰς
μὲν ἐφ' ἡδονὴν ἀγούσας ὀρέξεις ἀπάσας ἐκακέοθαι, τὰς δ' ἐναντίας
παρειαλελυθέναι φροντίδας περὶ ἀπαλλαγῆς ἀνηνύτων βασάνων, ἕφ' ὧν
97 γυμναζόμενος μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἔξετραχηλίζετο. παραπέλαυσε δὲ
τῆς τιμωρίας καὶ σύμπας ὁ οἶκος αὐτῷ, μηδενὸς ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ
δυσχερᾶναντος, ἀλλὰ πάντων ἕνεκα τοῦ συναινεῖν μόνον οὐ συγχειουρη-
98 σάντων τὸ ἀδίκημα. τοῦτον τὸν τρόπον ἡ μὲν ἀγνεία τῆς γυναικὸς
διασφύζεται, τοῦ δὲ ἀνδρὸς τὴν καλοκάγαθίαν καὶ εὐσέβειαν ὁ θεὸς ἠξίωσεν
ἐπιδείξασθαι γέρας αὐτῷ μέγιστον παρασχών, ἀσινῆ καὶ ἀνύβριστον ὅσον
οὐπω κινδυνεύσαντα διαφθαρῆναι τὸν γάμον, ὃς οὐκ ἔμελλεν ὀλίγων
ἀριθμὸν υἱῶν ἢ θυγατέρων γεννᾶν, ἀλλ' ὅλον ἔθνος καὶ ἐθνῶν τὸ
θεοφιλέστατον, ὃ μοι δοκεῖ τὴν ὑπὲρ παντὸς ἀνθρώπων γένους ἱερωσύνην
καὶ προφητείαν λαχεῖν.

99 Ἦκουσα μέντοι καὶ φυσικῶν ἀνδρῶν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τὰ
περὶ τὸν τόπον ἀλληγορούντων, οἱ τὸν μὲν ἄνδρα συμβολικῶς ἔφασκον

σπουδαῖον εἶναι νοῦν ἐκ τῆς περὶ τοῦνομα ἐρμηνευθείσης δυνάμεως
 τεκμαιρόμενοι τρόπον ἀστείον ἐν ψυχῇ, τὴν δὲ τούτου γυναῖκα ἀρετὴν,
 ἣς τοῦνομά ἐστι Χαλδαιστὶ μὲν Σάρρα, Ἑλληνιστὶ δὲ "ἄρχουσα", διὰ
 100 τὸ μηδὲν ἀρετῆς ἀρχικώτερον εἶναι καὶ ἡγεμονικώτερον. γάμος δέ, ὃν
 μὲν ἀρμόζεται ἡδονή, σωμαίων κοινωνίαν ἔλαχεν, ὃν δὲ σοφία, λογισμῶν
 καθάρσεως ἐπιμεμένων καὶ τελείων ἀρετῶν. ἐναντιώτατοι δὲ ἀλλήλοις
 101 εἰσὶν οἱ λεχθέντες γάμοι. κατὰ μὲν γὰρ τὸν τῶν σωμαίων σπείρει μὲν
 τὸ ἄρρεν, γονὴν δ' ὑποδέχεται τὸ θῆλυ, κατὰ δὲ τὴν | ἐν ψυχαῖς σύνδοον
 ἔμπαλιν ἢ μὲν ἀρετὴ τάξιν γυναικὸς ἔχειν δοκοῦσα σπείρειν πέφυκε βουλαῖς
 ἀγαθὰς καὶ λόγους σπουδαίους καὶ βιωφελεστάτων εἰσηγήσεις δογμάτων,
 ὃ δὲ λογισμὸς εἰς τὴν ἀνδρὸς χώραν τάττεσθαι νομισθεὶς τὰς ἱεροπρεπεῖς
 καὶ θείας ὑποδέχεται σποράς· ἢ μήποτε τὸ λεχθὲν ἔψευσται δι' ἀπάτην
 ὀνομάτων, ἐπειδήπερ ὁ μὲν νοῦς ἄρρενος ἢ δ' ἀρετὴ θήλεος μετέχει
 102 χαρακτῆρος ἐν φωναῖς. εἰ δὲ τις τὰς ἐπισκιαζούσας κλήσεις ἀπαμφιάσας
 γυμνά τὰ πράγματα βουληθείη καθαρῶς ἰδεῖν, εἴσεται διότι ἄρρεν μὲν ἐστὶν
 ἢ ἀρετὴ φύσει, παρόσον κινεῖ καὶ διατίθησι καὶ καλὰς ἐννοίας καλῶν πρά-
 ξων καὶ λόγων ὑπηγεῖ, θῆλυ δὲ ὁ λογισμὸς κινούμενος καὶ παιδευόμενος
 καὶ ὠφελούμενος καὶ συνόλως ἐν τῷ πάσχειν ἔξεταζόμενος, καὶ τὸ πάθος
 103 αὐτῷ τοῦτο μόνον ἐστὶ σωτήριο. ἅπαντες μὲν οὖν καὶ οἱ φαυλό-
 τατοι τῷ λόγῳ τιμῶσι καὶ θαυμάζουσι ἀρετὴν ὅσα τῷ δοκεῖν, χρῶνται
 δ' αὐτῆς τοῖς παραγγέλμασιν οἱ ἀστέιοι μόνοι. διὸ καὶ ὁ τῆς Αἰγύπτου
 βασιλεὺς, ὅπερ ἐστὶ συμβολικῶς νοῦς φιλοσώματος, καθυποκρινόμενος
 ὡς ἐν θεάτρῳ προσποίητον ἐπιμορφάζει κοινωνίαν, πρὸς ἐγκράτειαν ὁ
 ἀκρατῆς καὶ πρὸς σωφροσύνην ὁ ἀκόλαστος καὶ πρὸς δικαιοσύνην ὁ ἄδικος,
 καὶ καλεῖ τὴν ἀρετὴν ὡς ἑαυτὸν τῆς παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐφημίας γλιχό-
 104 μενος. ὅπερ κατιδὼν ὁ ἔφορος-μόνῳ γὰρ ἔξεστι θεῶ ψυχὴν ἰδεῖν
 -ἐμίσησε καὶ προὔβαλετο καὶ βασάνοις ἤλεγξεν ἀργαλεωτάταις ἦθος
 κατεψευσμένον. αἱ δὲ βασάνοι διὰ τίνων ὀργάνων; ἢ πάντως διὰ τῶν
 τῆς ἀρετῆς μερῶν, ἅπερ ἐπεισιόντα χαλεπῶς αἰκίζεται καὶ τιτρώσκει;
 βασάνος μὲν γὰρ ἐστὶν ἀπληστίας ὀλιγοδεία, βασάνος δὲ λαγνείας ἐγ-
 κράτεια· στρεβλοῦνται δὲ καὶ ὁ φιλόδοξος ἀτυφίας εὐημερούσης καὶ ὁ
 105 ἄδικος δικαιοσύνης ἐπαινουμένης. μίαν γὰρ ἀμήχανον ψυχὴν κατοικεῖν
 δύο τὰς ἐχθρὰς φύσεις, κακίαν καὶ ἀρετὴν· οὗ χάριν, ἐπειδὴν συνενεχθῶ-
 σιν, ἀσύμβατοι καὶ ἀκατάλλακτοι στάσεις καὶ πόλεμοι συγκροτοῦνται,
 καίτοι τῆς ἀρετῆς εἰρηνικωτάτην φύσιν ἐχούσης, ἣ φασιν ἐπιμελὲς εἶναι,
 ὅταν εἰς χειρῶν ἀμιλλαν ἰέναι μέλλῃ, τῆς ἰδίας δυνάμεως ἀποπειρᾶσθαι
 πρότερον, ἵν', εἰ μὲν ἰσχύοι καταγωνίσασθαι, συνιστῆται, εἰ δ' ἀσθε-
 νεστέρα χρῶτο τῇ δυνάμει, μηδὲ συγκαταβῆναι τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀγῶνα
 106 θαρρήσῃ κακίαν μὲν γὰρ ἠττᾶσθαι οὐκ αἰσχρόν, ἣ συγγενὲς ἀδοξία,
 ἀρετὴν δὲ ὄνειδος, ἣ πάντων οἰκειότατον εὐκλεία, δι' ἣν πέφυκε νικᾶν ἢ
 διατηρεῖν αὐτὴν ἀήττητον.

107 Τὸ μὲν οὖν Αἰγυπτίων ἄξενον καὶ ἀκόλαστον εἴρηται. τοῦ δὲ

τοιαῦτα πεπονθότος ἄξιον θαυμάσαι τὴν φιλανθρωπίαν, ὃς μεσημβρίας
 | θεασάμενος τρεῖς ὡς ἄνδρας ὁδοιποροῦντας-οἱ δὲ θειοτέρας ὄντες
 φύσεως ἐλελήθεσαν-προσδραμὼν ἰκέτευε λιπαρῶς μὴ παρελθεῖν αὐτοῦ
 τὴν σκηνὴν, ἀλλ' ὡς πρόπον εἰσεληλυθότας ξενίων μετασχεῖν· οἱ δ' οὐκ
 ἐκ τῶν λεγομένων μᾶλλον ἢ τῆς διανοίας εἰδότες ἀληθεύοντα μὴδὲν ἐν-
 108δοιάσαντες ἐπινεύουσι. πληρωθεὶς δὲ τὴν ψυχὴν χαρᾶς πάντ' ἐσπούδαζεν
 εἰς τὸ ἀνυπέρθeton τῆς ὑποδοχῆς καὶ τῆ μὲν γυναικί φησι "σπεῦσον
 καὶ τρία μέτρα ποίησον ἐγκρυφιῶν," αὐτὸς δὲ εἰς τὰ βουκόλια συντείνας,
 109ἀπαλὸν καὶ εὐσαρκὸν ἀγαγὼν μόσχον, οἰκέτη παραδίδωσιν. ὁ δὲ καταθύσας
 σκευάζει τάχιστα· βραδὺς γὰρ οὐδεὶς πρὸς φιλανθρωπίαν ἐν οἴκῳ σοφοῦ,
 ἀλλὰ καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες καὶ δούλοι καὶ ἐλεύθεροι προθυμότατοι
 110πρὸς τὰς τῶν ξενιζομένων ὑπηρεσίας. ἐστιαθέντες δ' οὐ τοῖς εὐτρεπισθεῖσι
 μᾶλλον ἢ τῆ τοῦ ξενοδόχου γνώμῃ καὶ πολλῇ τινι καὶ ἀπεράντῳ φιλοτιμίᾳ
 παρέχουσιν ἄθλον ἐλπίδος μείζον αὐτῶ, υἱοῦ γνησίου γένεσιν εἰς νέωτα
 βεβαιωθησομένην ὑποσχόμενοι δι' ἑνὸς τοῦ τῶν τριῶν ἀρίστου-λέγειν
 γὰρ ἐν ταῦτῳ πάντας ἀθρόους ἦν ἀφιλόσοφον, ἐνὶ δὲ λέγοντι τοὺς ἄλλους
 111συνεπινεύειν ἐμπρεπές-. ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ὑπισχνουμένοις ἕνεκα τοῦ περὶ
 τὸ πρᾶγμα ἀπίστου βεβαίως προσεῖχον· ἤδη γὰρ ὑπερήλικες γεγονότες
 112διὰ μακρὸν γῆρας ἀπεγνώκεσαν παιδὸς σποράν. ἀκούσασαν οὖν τὴν
 γυναικᾶ ἐν ἀρχῇ φησι γελάσαι καὶ μετὰ ταῦτα, εἰπόντων "μὴ ἀδυνατεῖ
 παρὰ τῷ θεῷ πᾶν ῥῆμα;" καταιδεσθεῖσαν ἠρνήσθαι τὸν γέλωτα· πάντα
 γὰρ ἦδει θεῷ δυνατὰ σχεδὸν ἐξ ἑτι σπαργάνων τουτὶ τὸ δόγμα προμαθοῦσα.
 113τότε μοι δοκεῖ πρῶτον οὐκέθ' ὁμοίαν τῶν ὀρωμένων λαβεῖν φαντασίαν,
 ἀλλὰ σεμνοτέραν ἢ προφητῶν ἢ ἀγγέλων μεταβαλόντων ἀπὸ πνευματικῆς
 114καὶ ψυχοειδοῦς οὐσίας εἰς ἀνθρωπόμορφον ἰδέαν. τὸ μὲν οὖν
 φιλόξενον τοῦ ἀνδρὸς εἴρηται, πάρεργον ὃν ἀρετῆς μείζονος· ἡ δ' ἀρετὴ
 θεοσέβεια, περὶ ἧς καὶ πρότερον εἴπομεν, ἧς δεῖγμα σαφέστατον τὰ νῦν
 115λεχθέντα ἐστὶν ὡς ἐπὶ ξένων ἀνδρῶν. εἰ δ' εὐδαίμονα καὶ μακάριον
 οἶκον ὑπέλαβον εἶναί τινες, ἐν ᾧ συνέβη καταχθῆναι καὶ ἐνδιατρίψαι
 σοφοῦς, οὐκ ἂν ἀξιώσαντας ἀλλ' οὐδ' ὅσον διακῦψαι μόνον, εἴ τι πάθος
 ἐνεώρων ταῖς ψυχαῖς τῶν ἔνδον ὄντων ἀνίατον, ἐγὼ δὲ οὐκ οἶδα, τίνα
 ὑπερβολὴν εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος εἶναι φῶ περὶ τὴν οἰκίαν, ἐν
 ἧ καταχθῆναι καὶ ξενίων λαχεῖν ὑπέμειναν ἄγγελοι πρὸς ἀνθρώπους,
 ἱεραὶ καὶ θεῖαι φύσεις, ὑποδιάκονοι καὶ ὑπαρχοὶ τοῦ πρώτου θεοῦ,
 | δι' ὧν οἶα πρεσβευτῶν ὅσα ἂν θελήσῃ τῷ γένει ἡμῶν προθεσπίσαι
 116διαγγέλλει. πῶς γὰρ ἂν τὴν ἀρχὴν εἰσελθεῖν ὑπέμειναν, εἰ μὴ καθάπερ
 νεῶς εὖ συντεταγμένον πλήρωμα τοὺς ἔνδον ἅπαντας ἤδεσαν ἐνὶ πειθαρχοῦντας
 κελεύσματι τῷ τοῦ προεστηκότος ὡσανεὶ κυβερνήτου; πῶς δ' ἂν
 ἐστιωμένων καὶ ξενιζομένων παρέσχον ὑπόληψιν, εἰ μὴ τὸν ἐστιάτορα
 συγγενῆ καὶ ὁμόδουλον ἠγοῦντο τῷ αὐτῶν προσπεφευγότα δεσπότη;
 νομιστέον μέντοι καὶ κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτῶν ἔτι μᾶλλον ἐπιδοῦναι πάντα
 τὰ μέρη τῆς οἰκίας πρὸς τὸ βέλτιον αὔρα τινὶ τελειοτάτης ἀρετῆς ἐπιπνευ-

117 σθέντα. τὸ δὲ συμπόσιον οἶον εἰκὸς γενέσθαι, τὴν ἐν εὐωχίαις ἀφέλειαν ἐπιδεικνυμένων πρὸς τὸν ἐστιάτορα τῶν ἐστιωμένων καὶ γυμνοῖς ἦθεσι προσαγορευόντων καὶ ὁμιλίας τὰς ἀρμοττούσας τῷ καιρῷ ποιουμένων.

118 τεράστιον δὲ καὶ τὸ μὴ πίνοντας πινόντων καὶ τὸ μὴ ἐσθιόντας ἐσθιόντων παρέχειν φαντασίαν. ἀλλὰ ταυτί γε ὡς ἀκόλουθα· τὸ δὲ πρῶτον ἐκεῖνο τερατωδέστατον, ἀσωμάτους ὄντας [τοῦδε σώματο]ς εἰς ἰδέαν ἀνθρώπων μεμορφῶσθαι χάριτι τῇ πρὸς τὸν ἀστείον· τίνος γὰρ ἕνεκα ταῦτα ἐθαυματουργεῖτο ἢ τοῦ παρασχεῖν αἴσθησιν τῷ σοφῷ διὰ τρανοτέρας ὕψεως, ὅτι οὐ λέληθε τὸν πατέρα τοιοῦτος ὢν;

119 Τὰ μὲν οὖν τῆς ῥητῆς ἀποδόσεως ὡδὶ λελέχθω· τῆς δὲ δι' ὑπονοιῶν ἀρκτέον. σύμβολα τὰ ἐν φωναῖς τῶν διανοίᾳ μόνῃ καταλαμβανομένων ἐστίν· ἐπειδὴν οὖν ἡ ψυχὴ καθάπερ ἐν μεσημβρίᾳ θεῶ περιλαμφθῆ καὶ ὅλη δι' ὅλων νοητοῦ φωτὸς ἀναπλησθεῖσα ταῖς ἐν κύκλῳ κεχυμέναις αὐγαῖς ἄσκιος γένηται, τριττὴν φαντασίαν ἐνὸς ὑποκειμένου καταλαμβάνει, τοῦ μὲν ὡς ὄντος, τῶν δ' ἄλλων δυοῖν ὡς ἂν ἀπαυγαζομένων ἀπὸ τούτου σκιῶν· ὁποῖόν τι συμβαίνει καὶ τοῖς ἐν αἰσθητῶ φωτὶ διατρέβουσιν· ἢ γὰρ ἐστώτων ἢ κινουμένων διτταὶ σκιαὶ πολλάκις 120 συνεμπίπτουσι. μὴ μέντοι νομισάτω τις ἐπὶ θεοῦ τὰς σκιάς κυριολογεῖσθαι· κατάχρησις ὀνόματός ἐστι μόνον πρὸς ἐναργεστέραν ἔμφασιν τοῦ 121 δηλουμένου πράγματος, ἐπεὶ τό γε ἀληθὲς οὐχ ὡδε ἔχει· ἀλλ' ἐστίν, ὡς ἂν τις ἐγγύτατα τῆς ἀληθείας ἰστάμενος εἴποι, πατὴρ μὲν τῶν ὅλων ὁ μέσος, ὃς ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς κυρίῳ ὀνόματι καλεῖται ὁ ὢν, αἱ δὲ παρ' ἐκάτερα αἱ πρεσβύταται καὶ ἐγγυτάτω τοῦ ὄντος δυνάμεις, ἢ μὲν ποιητικῆ, ἢ δ' αὖ βασιλικῆ· προσαγορεύεται δὲ ἢ μὲν ποιητικῆ θεός, ταύτῃ γὰρ ἔθηκε τε καὶ διεκόσμησε τὸ πᾶν, ἢ δὲ βασιλικῆ κύριος, θέμις 122 γὰρ ἄρχειν καὶ κρατεῖν τὸ πεποικῶς τοῦ γενομένου. δορυφορούμενος οὖν ὁ μέσος ὑφ' ἐκατέρας τῶν δυνάμεων παρέχει τῇ ὁρατικῇ διανοίᾳ τοτὲ μὲν ἐνὸς τοτὲ δὲ τριῶν φαντασίαν, ἐνὸς μὲν ὅταν ἄκρως τύχη καθαρθεῖσα καὶ μὴ μόνον τὰ πλήθη τῶν ἀριθμῶν ἀλλὰ καὶ τὴν γείτονα μονάδος δυάδα ὑπερβάσα πρὸς τὴν ἀμιγῆ καὶ ἀσύμπλοκον καὶ καθ' αὐτὴν οὐδενὸς ἐπιδεᾶ τὸ παράπαν ἰδέαν ἐπείγεται, τριῶν δὲ ὅταν μήπω τὰς μεγάλας τελεσθεῖσα τελετὰς ἔτι ἐν ταῖς βραχυτέραις ὀργιάζηται καὶ μὴ δύνηται τὸ ὄν ἄνευ ἐτέρου τινὸς ἐξ αὐτοῦ μόνου καταλαβεῖν, ἀλλὰ διὰ τῶν 123 δρωμένων, ἢ κτίζον ἢ ἄρχον. δεύτερος μὲν οὖν, ὡς φασί, πλοῦς οὗτος, μετέχει δ' οὐδὲν ἦττον δόξης θεοφιλοῦς· ὁ δὲ πρότερος τρόπος οὐ μετέχει, ἀλλ' αὐτός ἐστι θεοφιλεῖς δόξα, μᾶλλον δὲ καὶ δόξης πρεσβυτέρα καὶ παντὸς τιμιωτέρα τοῦ δοκεῖν ἀλήθεια. γνωριμώτερον δὲ τὸ δηλού- 124 μενον παραστατέον. τρεῖς εἰσιν ἡθῶν ἀνθρωπίνων τάξεις, ὧν ἐκάστη διακεκλήρωται μίαν τῶν εἰρημένων φαντασιῶν, ἢ μὲν ἀρίστη τὴν μέσην τοῦ ὄντως ὄντος, ἢ δὲ μετ' ἐκείνην τὴν ἐπὶ δεξιά, τὴν εὐεργέτιν, ἢ θεὸς ὄνομα, ἢ δὲ τρίτη τὴν ἐπὶ θάτερα, τὴν ἀρχικὴν, ἢ καλεῖται κύριος. 125 τὰ μὲν οὖν ἄριστα τῶν ἡθῶν τὸν καθ' αὐτὸν ἄνευ τινὸς ὄντα θεραπεύει

πρὸς μηδενὸς ἑτέρου μεθελκόμενα, τῷ τετάσθαι μοναδικῶς πρὸς τὴν
 ἑνὸς τιμῆν· τῶν δ' ἄλλων τὰ μὲν διὰ τῆς εὐεργέτιδος συνίσταται καὶ
 126 γνωρίζεται δυνάμεως τῷ πατρί, τὰ δὲ διὰ τῆς βασιλικῆς. ὃ δὲ λέγω,
 τοιοῦτόν ἐστιν. ἄνθρωποι μὲν ἐπειδὴν αἰσθωνται κατὰ πρόφασιν ἑταιρείας
 προσιόντας αὐτοῖς τινὰς ἐπὶ θήρᾳ πλεονεξιῶν, ὑποβλέπονται τε καὶ ἀπο-
 στρέφονται τὴν προσποίητον κολακείαν καὶ τιθασείαν αὐτῶν δεδιότες ὡς
 127 σφόδρα ἐπιζήμιον· ὃ δὲ θεὸς ἄτε βλάβην οὐκ ἐπιδεχόμενος ἅπαντας
 τοὺς καθ' ἡντινοῦν ιδέαν προαιρουμένους τιμᾶν αὐτὸν ἄσμενος προς-
 καλεῖται, μηδένα σκορακίζειν ἀξιῶν τὸ παράπαν, ἀλλὰ μόνον οὐκ ἀντικρυς
 128 τοῖς ἀκοῶς ἔχουσιν ἐν τῇ ψυχῇ θεσπίζει τάδε· "τὰ μὲν πρῶτα τῶν
 ἄθλων κείσεται τοῖς ἐμὲ θεραπεύουσι δι' ἐμὲ αὐτόν, τὰ δὲ δεύτερα τοῖς
 δι' ἑαυτοῦς, ἢ τυχεῖν ἀγαθῶν ἐλπίζουσιν ἢ τιμωριῶν ἀπαλλαγὴν εὐρήσε-
 σθαι προσδοκῶσι· καὶ γὰρ εἰ ἔμμισθος ἢ τῶνδε θεραπεία καὶ μὴ ἀδέκα-
 στος, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον ἐντὸς εἰλεῖται θείων περιβόλων καὶ οὐκ ἔξω
 129 πλάζεται. τὰ δὲ ἄθλα τοῖς | μὲν ἐμὲ τιμῶσι δι' ἐμὲ κείσεται φίλια,
 τοῖς δὲ διὰ τὰς χρείας φίλια μὲν οὐ, τὸ δὲ μὴ ἀλλοτρίοις νομίζεσθαι·
 δέχομαι γὰρ καὶ τὸν τῆς εὐεργέτιδος μου δυνάμεως βουλόμενον μεταλαχεῖν
 εἰς μετουσίαν ἀγαθῶν καὶ τὸν φόβῳ τὴν ἡγεμονικὴν καὶ δεσποτικὴν
 ἱλασκόμενον ἐξουσίαν εἰς ἀποτροπὴν κολάσεως· οὐ γὰρ ἀγνοῶ, διότι
 πρὸς τῷ χεῖρους μὴ γίγνεσθαι καὶ βελτίους ἔσσονται τῷ συνεχεῖ τῆς
 130 θεραπείας εἰλικρινῆ καὶ καθαρὰν εὐσέβειαν ἀσκήσαντες. εἰ γὰρ καὶ
 μάλιστα οἱ τρόποι διαφέρουσιν, ἀφ' ὧν ποιοῦνται τὰς πρὸς τὴν ἀρέσκειαν
 ὁρμάς, οὐκ αἰτιατέον, ὅτι σκοπὸς εἰς καὶ τέλος ἓν ἐστιν αὐτοῖς, τὸ
 131 θεραπεύειν ἐμέ." ὅτι δ' ἡ τριττὴ φαντασία δυνάμει ἑνὸς ἐστιν ὑποκει-
 μένου, φανερόν οὐ μόνον ἐκ τῆς ἐν ἀλληγορίᾳ θεωρίας, ἀλλὰ καὶ τῆς
 ῥητῆς γραφῆς τάδε περιεχούσης· ἡνίκα μὲν γὰρ ὁ σοφὸς ἵκετεύει τοὺς
 ἑοικότας ὁδοιπόρους τρεῖς ζενισθῆναι παρ' αὐτῷ, διαλέγεται τούτοις οὐχ
 ὡς τρισίν, ἀλλ' ὡς ἐνί, καὶ φησι· "κύριε, εἰ ἄρα εὔρον χάριν παρὰ
 σοί, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σο'υ (Gen. 18, 3)· τὸ γὰρ "κύριε" καὶ
 τὸ "παρὰ σο'ι" καὶ τὸ "μὴ παρέλθῃς" καὶ ὅσα τοιαῦτα πρὸς ἓνα
 132 πέφυκεν ἀλλ' οὐ πρὸς πλείους λέγεσθαι· ἡνίκα δὲ ζενιζόμενοι φιλο-
 φρονοῦνται τὸν ξενοδόχον, πάλιν εἰς ὑπισχνεῖται ὡς μόνος αὐτὸς παρῶν
 γνησίου παιδὸς σπορὰν διὰ τῶνδε· "ἐπανιῶν ἤξω πρὸς σὲ κατὰ τὸν
 καιρὸν τοῦτον εἰς νέωτα, καὶ ἔξει υἱὸν Σάρρα ἢ γυνὴ σο'υ (Gen. 18, 10).
 133 Φανερώτατα μέντοι καὶ διαπονητότατα μηνύει διὰ τῶν ἐξῆς
 τὸ δηλούμενον· ἡ Σοδομιτῶν χώρα, μοῖρα τῆς Χαναανίτιδος γῆς, ἦν
 ὕστερον ὠνόμασαν Συρίαν Παλαιστίνην, ἀδικημάτων μυρίων ὅσων γεμι-
 σθεῖσα καὶ μάλιστα τῶν ἐκ γαστριμαργίας καὶ λαγνείας ὅσα τε μεγέθη
 καὶ πλήθη τῶν ἄλλων ἡδονῶν ἐπιτειχίσασα ἤδη παρὰ τῷ δικαστῇ τῶν
 134 ὄλων κατέγνωστο. αἴτιον δὲ τῆς περὶ τὸ ἀκολασταίνειν ἀμετρίας
 ἐγένετο τοῖς οἰκήτορσιν ἢ τῶν χορηγιῶν ἐπάλληλος ἀφθονία· βαθυγείος
 γὰρ καὶ εὐδρος οὐσα ἢ χώρα παντοίων ἀνά πᾶν ἔτος εὐφορία καρπῶν

ἐχρήτη· "μεγίστη δ' ἀρχὴ κακῶν" ὡς εἶπέ τις οὐκ ἀπὸ σκοποῦ "τὰ λίαν
 135 ἀγαθά." ὣν ἀδυνατοῦντες φέρειν τὸν κόρον ὡσπερ τὰ θρέμματα
 σκιρτῶντες ἀπαυχενίζουσι τὸν τῆς φύσεως νόμον, ἄκρατον πολὺν καὶ
 ὀψοφαγίας καὶ ὀχείας ἐκθέσμους μεταδιώκοντες· οὐ γὰρ μόνον θη-
 λυμανοῦντες ἀλλοτρίους γάμους διέφθειρον, ἀλλὰ καὶ ἄνδρες ὄντες
 ἄρρεσιν ἐπιβαίνοντες, τὴν κοινὴν πρὸς τοὺς πάσχοντας οἱ δρῶντες φύσιν
 οὐκ αἰδούμενοι, παιδοσποροῦντες ἠλέγχοντο μὲν ἀτελῆ γονὴν σπείροντες,
 ὁ δ' ἔλεγχος πρὸς οὐδὲν ἦν ὄφελος, ὑπὸ βιαιοτέρας νικωμένων ἐπι-
 136 θυμίας. εἴτ' ἐκ τοῦ κατ' | ὀλίγον ἐθίζοντες τὰ γυναικῶν ὑπομένειν
 τοὺς ἄνδρας γεννηθέντας θήλειαν κατεσκεύασαν αὐτοῖς νόσον, κακὸν
 δύσμαχον, οὐ μόνον τὰ σώματα μαλακότητι καὶ θρύψει γυναικοῦντες,
 ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς ἀγεννεστέρας ἀπεργαζόμενοι, καὶ τό γε ἐπ'
 αὐτοὺς ἦγον μέρος τὸ σύμπαν ἀνθρώπων γένος διέφθειρον· εἰ γοῦν
 Ἕλληνες ὁμοῦ καὶ βάρβαροι συμφωνήσαντες ἐζήλωσαν τὰς τοιαύτας
 ὁμιλίας, ἠρήμωντο ἂν ἐξῆς αἱ πόλεις ὡσπερ λοιμῶδει νόσῳ κενωθεῖσαι.
 137 λαβῶν δὲ ὁ θεὸς οἶκτον ἄτε σωτῆρ καὶ φιλόανθρωπος τὰς μὲν
 κατὰ φύσιν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συνόδους γινομένας ἕνεκα παίδων
 σποράς ἠύξησεν ὡς ἓνι μάλιστα, τὰς δ' ἐκφύλους καὶ ἐκθέσμους δια-
 μισήσας ἔσβεσε καὶ τοὺς ὀργῶντας ἐπὶ ταύτας προβαλόμενος οὐχὶ τὰς
 ἐν ἔθει καινουργήσας δ' ἐκτόπους καὶ παρηλλαγμένας τιμωρίας ἐτιμωρήσατο.
 138 κελεύει γὰρ ἐξαίφνης τὸν ἀέρα νεφωθέντα πολὺν ὄμβρον οὐχ ὕδατος
 ἀλλὰ πυρὸς ἕιν· ἀθρόας δὲ νιφούσης ἀδιαστάτῳ καὶ ἀπαύστῳ ῥύμη
 φλογός, ἔκαίοντο μὲν ἀγροὶ καὶ λειμῶνες καὶ λάσια ἄλση καὶ ἔλη
 δασύτατα καὶ δρυμοὶ βαθεῖς, ἔκαίετο δ' ἡ πεδιάς καὶ ὁ τοῦ σίτου καὶ
 τῶν ἄλλων σπαρτῶν ἅπας καρπός, ἔκαίετο δὲ καὶ τῆς ὀρεινῆς ἡ δην-
 139 δροφόρος, στελεχῶν ῥίζαις αὐταῖς ἐμπιπραμένων· ἐπαύλεις δὲ καὶ οἰκίαι
 καὶ τείχη καὶ ὅσα ἐν οἰκοδομαῖς ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια πάντα συγκατε-
 πίμπραντο καὶ ἡμέρα μιᾶ αἱ μὲν εὐανδροῦσαι πόλεις τάφος τῶν οἰκητόρων
 ἐγεγένητο, αἱ δ' ἐκ λίθων καὶ ξύλων κατασκευαὶ τέφρα καὶ λεπτὴ κό-
 140 νις. ἐπεὶ δὲ τὰ ἐν φανερωῖ καὶ ὑπὲρ γῆς ἅπαντα κατανάλωσεν ἡ φλόξ,
 ἦδη καὶ τὴν γῆν αὐτὴν ἔκαιε κατωτάτῳ διαδῦσα καὶ τὴν ἐνυπάρχουσαν
 ζωτικὴν δύναμιν ἐφθειρεν εἰς ἀγονίαν παντελῆ, ὑπὲρ τοῦ μηδ' αὐθίς
 ποτε καρπὸν ἐνεγκεῖν ἢ χλοηφορῆσαι τὸ παράπαν δυνηθῆναι· καὶ μέχρι
 νῦν καίεται, τὸ γὰρ κεραῦνιον πῦρ ἦκιστα σβεννύμενον ἢ νέμεται ἢ
 141 ἐντύφεται. πίστις δὲ σαφεστάτη τὰ ὀρώμενα· τοῦ γὰρ συμβεβηκότος
 πάθους μνημεῖόν ἐστιν ὁ τε ἀναδιδόμενος αἰὲ καπνὸς καὶ ὁ μεταλλεύουσι
 θεῖον· τῆς δὲ περὶ τὴν χώραν παλαιᾶς εὐδαιμονίας ἐναργέστατον ὑπο-
 λείπεται δεῖγμα πόλις μία τῶν ὁμόρων καὶ ἡ ἐν κύκλῳ γῆ, πολυάν-
 θρωπος μὲν ἡ πόλις, εὐχορτος δὲ καὶ εὔσταχυς καὶ συνόλως καρποφόρος
 142 ἡ γῆ, πρὸς ἔλεγχον δίκης γνώμη θεία δικασθείσης. ἀλλὰ γὰρ
 οὐχ ἕνεκα τοῦ δηλωσαί με τὰς μεγαλουργηθείσας συμφορὰς καινὰς ταῦτα
 διεξῆλθον, ἀλλ' ἐκεῖνο βουλόμενος παραστῆσαι, ὅτι τῶν τριῶν ὡς ἀνδρῶν

ἐπιφανέντων τῷ σοφῷ δύο μόνους εἰς τὴν | ἀφανισθεῖσαν χώραν τὰ
λόγια φησιν ἐλθεῖν ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν οἰκητόρων, τοῦ τρίτου μὴ δικαιώσαντος
143 ἦκειν· ὃς κατὰ γε τὴν ἐμὴν ἔννοιαν ἦν ὁ πρὸς ἀλήθειαν ὢν, ἀρμόττον
ὑπολαβὼν εἶναι τὰ μὲν ἀγαθὰ παρῶν δι' αὐτοῦ χαρίζεσθαι, μόναις δ'
ἐπιτρέπειν ταῖς δυνάμεσι καθ' ὑπηρεσίαν τὰ ἐναντία χειρουργεῖν, ἵνα
144 μόνων ἀγαθῶν αἴτιος, κακοῦ δὲ μηδενοῦ προηγουμένως νομίζεται. τοῦτό
μοι δοκοῦσι καὶ τῶν βασιλέων οἱ μιμούμενοι τὴν θείαν φύσιν πράττειν,
τὰς μὲν χάριτας δι' ἑαυτῶν προτείνοντες, τὰς δὲ τιμωρίας δι' ἑτέρων
145 βεβαιοῦντες. ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν δυεῖν δυνάμεων ἡ μὲν εὐεργέτις ἐστίν,
ἡ δὲ κολαστήριος, ἑκατέρα κατὰ τὸ εἶκος ἐπιφαίνεται τῇ Σοδομιτῶν γῆ,
διότι τῶν ἀρίστων ἐν αὐτῇ πέντε πόλεων τέτταρες μὲν ἔμελλον ἐμπί-
πρασθαι, μία δὲ ἀπαθῆς παντὸς κακοῦ σῶος ὑπολείπεσθαι· ἐχρῆν γὰρ
146 εὐεργέτιδος. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ σφύζομενον μέρος οὐχ ὀλοκλήρους καὶ
παντελεῖς εἶχεν ἀρετάς, δυνάμει μὲν τοῦ ὄντος εὐεργετεῖτο, προηγου-
μένως δὲ τῆς ἐκείνου φαντασίας ἀνάξιον ἐνομίσθη τυχεῖν.
147 Ἡ μὲν οὖν ἐν φανερῷ καὶ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀπόδοσις ἦδ'
ἐστίν· ἡ δ' ἐν ἀποκρύφῳ καὶ πρὸς ὀλίγους, ὅσοι τρόπους ψυχῆς ἐρευ-
νῶσιν ἀλλ' οὐ σωματῶν μορφάς, αὐτίκα λεχθήσεται. συμβολικῶς ἡ
148 δι' ὧν ἅπασαι μικραὶ τε αἰεὶ καὶ μεγάλαι τελεσιουργοῦνται. ἡ γὰρ ὀρῶν-
τες χρωμάτων καὶ σχημάτων ποικιλίας ἐν τε ἀψύχοις καὶ ψυχῆν ἔχουσι
ἠδόμεθα ἢ φωνῶν ἔμμελεστάτων ἀκούοντες ἢ κατὰ γεῦσιν ἐν τοῖς περι-
ἔδωδῆν καὶ πόσιν ἢ κατ' ὄσφρησιν ἐν εὐωδίαις ἀτμῶν ἢ ἐν μαλακοῖς καὶ
149 θερμοῖς ἔτι δὲ λείοις κατὰ τὴν ἀφήν. ζωωδέσταται μὲν οὖν καὶ ἀνδρα-
ποδωδέσταται τῶν πέντε τρεῖς εἰσιν αἰσθήσεις, γεῦσις, ὄσφρησις, ἀφή,
περὶ ὧν τῶν θρεμμάτων καὶ τῶν θηρίων τὰ γαστριμαργότατα καὶ συνου-
σιαστικώτατα μάλιστα ἐπτόηται· δι' ὅλης γὰρ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἡ
150 τροφῶν ἀπλήστως ἐμφορεῖται ἢ πρὸς τὰς ὀχεῖας ὀρμᾶ. δύο δ' εἰσὶν
ἐμφιλόσοφοι καὶ ἡγεμονίδες, ἀκοὴ καὶ ὄρασις· βραδύτερα δὲ πως καὶ
θηλυτέρα ὧτα ὀφθαλμῶν ἐπὶ τὰ ὄρατὰ φθανόντων ὑπὸ εὐτολμίας καὶ
οὐκ ἀναμενόντων, ἄχρις ἂν ἐκεῖνα κινήσῃ, προυπαντιαζόντων δὲ καὶ \\
ἀντικινήσῃ γλιχομένων. ἀκοὴ μὲν οὖν, διότι βραδεῖα καὶ θηλυτέρα,
δευτερεύουσαν τάξιν τετάχθη, | προνομία δ' ἔστω τις ἐξαίρετος ὀράσει·
ταύτην γὰρ ὁ θεὸς βασιλίδα τῶν ἄλλων ἀπέφηεν ἐπάνω θεῖς ἀπασῶν
καὶ ὡσπερ ἐπ' ἀκροπόλεως ἰδρυσάμενος οἰκειοτάτην ἀπειργάσατο ψυχῇ.
151 τεκμηριώσαιτο δ' ἂν τις ἐκ τοῦ συμμεταβάλλειν ταῖς ἐκείνης τροπαῖς·
λύπης μὲν γὰρ ἐγγινομένης, ὀφθαλμοὶ συννοίας γέμουσι καὶ κατηφείας,
χαρᾶς δ' ἔμπαλιν, ὑπομειδιῶσι καὶ γεγήθασι, φόβου δὲ κρατήσαντος,
ταραχώδους γέμουσιν ἀταξίας, κινήσεις καὶ παλμοὺς καὶ περιστροφάς
152 ἀτάκτους ἐνδεχόμενοι· εἰ δ' ὀργῇ κατάσχοι, τραχυτέρα πως καὶ ὑφαι-
μος ἢ ὄψις, καὶ ἐν μὲν τῷ λογίζεσθαι καὶ φροντίζειν τινὸς ἡρεμεῖ καὶ

ἐκνένευκε, μόνον οὐ συνεκτείνουσα τῇ διανοίᾳ ἑαυτήν, ἐν δὲ ταῖς ἀνα-
 153 ψύξεσι καὶ ἀνέσεσι συνανίεται καὶ χαλᾶται· καὶ προσιόντι μὲν φίλῳ
 προεαγγελίζεται τὸ τῆς εὐνοίας πάθος εὐδίῳ καὶ γαληνῷ βλέμματι, εἰ
 δ' ἐχθρὸς τύχοι, τὸ δυσάρεστον τῆς ψυχῆς πάθος προμηνύει· καὶ θρασύ-
 τητι μὲν προπηδῶσι καὶ προεκτρέχουσιν ὀφθαλμοί, αἰδοῖ δὲ πράως
 ἡρεμοῦσι· [κα]ὶ ὡς συνελόντι φράσαι. ψυχῆς εἰκόνα δεδημιουργῆσθαι
 τὴν ὄρασιν ἀκρότητι τέχνης εὖ μεμιμημένης ἐναργὲς ἐμφαίνουσιν
 εἶδωλον οἷα διὰ κατόπτρου τὴν φύσιν ὄρατὴν ἐξ αὐτῆς οὐκ ἐχούσης.
 154 ἀλλὰ γὰρ οὐ ταύτη μόνον τὰς ἄλλας αἰσθήσεις ὑπερβάλλει τὸ κάλλος
 ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ καὶ διότι τῶν ἄλλων ἐν ταῖς ἐγρηγόρσεσι-τὴν γὰρ
 καθ' ὕπνον ἀπραξίαν οὐ παραληπτέον-ἐπιλείπουσιν αἱ χρήσεις·
 ὅποτε γὰρ μὴ κινήσειέ τι τῶν ἐκτός, ἡσυχάζουσιν, αἱ δὲ τῶν ὀφθαλ-
 μῶν ἀναπεπταμένων ἐνέργειαι συνεχεῖς καὶ ἀδιάστατοι μηδέποτε πληρου-
 μένων εἰσὶ καὶ ταύτη παριστάντων, ἣν ἔχουσι πρὸς ψυχὴν συγγένειαν.
 155 ἀλλ' ἐκείνη μὲν ἀεικίνητος οὔσα μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ διανίσταται,
 τοῖς δ' ἄτε σαρκὸς πλείστον μετέχουσιν αὐτάρκης ἐδόθη δωρεά, μέρος
 ἡμισυ τοῦ παντὸς χρόνου καὶ βίου διατελεῖν ἐνεργοῦντας τὰς ἀρμοτ-
 156 τούσας ἐνεργείας. ὃ δ' ἐστὶν ἀναγκαιότατον τῆς ἀπὸ τῶν ὀμμά-
 των ὠφελείας, ἥδη λεκτέον. μόνη γὰρ ὄρασι τῶν αἰσθήσεων ὁ θεὸς
 ἀνέτειλε φῶς, ὃ καὶ τῶν ὄντων ἐστὶ κάλλιστον καὶ πρῶτον ἐν ἱεραῖς
 157 βίβλοις ὠνομάσθη καλόν (Gen. 1, 4). διττὴ δὲ φωτὸς φύσις· τὸ μὲν
 γὰρ ἀπὸ τοῦ χρεϊώδους πυρός, φθαρτοῦ φθαρτόν, ἐκλάμπει σβέσιν ἐνδεχό-
 μενον, τὸ δὲ ἄσβεστον καὶ ἀδιάφθορόν ἐστιν, ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ
 πρὸς ἡμᾶς φερόμενον, ὡσπερ ἀπ' ἀενάων πηγῶν ἐκάστου τῶν ἀστέρων
 αὐγὰς ἐκχέοντος· ἐκατέρῳ δ' ἡ ὄψις ἐνομιλεῖ καὶ δι' ἀμφοτέρων
 158 προσβάλλει τοῖς ὄρατοῖς εἰς ἀκριβεστάτην ἀντίληψιν. ἔτι τοίνυν ἐπιχει-
 ρῶμεν ὀφθαλμοὺς λόγοις ἐγκωμιάζειν, τοῦ θεοῦ τοὺς ἀληθεῖς ἐπαίνους
 αὐτῶν | στηλιτεύσαντος ἐν οὐρανῷ, τοὺς ἀστέρας; ἡλίου γὰρ αὐγαὶ καὶ
 σελήνης καὶ τῶν ἄλλων πλανήτων καὶ ἀπλανῶν τοῦ χάριν γεγονάσιν
 159 ὅτι μὴ τῆς ὀφθαλμῶν ἐνεργείας εἰς τὴν τοῦ ὄραῖν ὑπηρεσίαν; διὸ καὶ
 προσχρώμενοι τῇ πασῶν ἀρίστη δωρεᾷ φωτὶ καταθεῶνται τὰ ἐν κόσμῳ,
 γῆν, φυτὰ, ζῶα, καρπούς, πελαγῶν ἀναχύσεις, ποταμοὺς αὐθιγενεῖς τε
 καὶ χειμάρρους πηγῶν τε διαφορὰς, ὧν αἱ μὲν ψυχρὸν αἱ δὲ θερμὸν
 νῶμα προχέουσι, πάντων τῶν κατὰ τὸν ἀέρα συνισταμένων τὰς φύσεις-
 ἀμύθητοι δὲ εἰσιν ἰδέαι καὶ ἀπερίληπτοι λόγῳ-, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν
 οὐρανόν, ὃς ἀληθεῖα κόσμος ἐν κόσμῳ δεδημιούργηται, καὶ τὰ κατ'
 οὐρανὸν κάλλη καὶ θεῖα ἀγάλματα. τίς οὖν τῶν ἄλλων αἰσθήσεων
 160 ἐπαυχῆσει διαβῆναί ποτε τοσοῦτον; ἀλλ' ἐάσαντες τὰς ἐπὶ ταῖς
 φάτναις τὸ σύμφυτον ἡμῖν θρέμμα παινούσας, τὴν ἐπιθυμίαν, ἐξετάσω-
 μεν τὴν λόγου μεταποιουμένην ἀκοήν· ἥς ὁ σύντονος καὶ τελειότατος
 δρόμος ἴσταται κατὰ ἀέρα τὸν περίγειον, ὅταν βία πνευμάτων καὶ κτύποι
 161 βροντῶν συρμὸν πολὺν καὶ χαλεπὸν πάταγον ἐξηχῶσιν. ὀφθαλμοὶ δὲ

ἀπὸ γῆς ἐν ἀκαρεῖ φθάνουσιν εἰς οὐρανὸν καὶ τὰ πέρατα τοῦ παντός,
ἐπ' ἀνατολᾶς ὁμοῦ καὶ δύσεις ἄρκτον τε καὶ μεσημβρίαν, <κα>ὶ ἀφικνού-
162 μενοι πρὸς τὸ θεωρεῖν ἔλκουσιν ἐπὶ τὰ φανέντα τὴν διάνοιαν. ἡ δὲ τὸ
παραπλήσιον ἐνδεξαμένη πάθος οὐκ ἠρεμεῖ, ἀλλ' ἄτε ἀκοίμητος καὶ
ἀεικίνητος οὔσα, παρὰ τῆς ὄψεως τοῦ δύνασθαι τὰ νοητὰ θεωρεῖν τὰς
ἀφορμὰς λαβοῦσα, εἰς σκέψιν ἤλθε, πότερον τὰ φανέντα ταῦτ' ἐστὶν
ἀγένητα ἢ γενέσεως ἔλαβεν ἀρχὴν καὶ πότερον ἄπειρα ἢ πεπερασμένα
καὶ πότερον εἰς ἢ πλείονες εἰσι κόσμοι καὶ πότερον τὰ τέτταρα στοιχεῖα
τῶν ἀπάντων ἐστὶν ἢ φύσιν ἐξαίρετον οὐρανὸς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κεκλη-
ρωται θειοτέρας καὶ οὐχὶ τοῖς ἄλλοις τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐπιλαχόντα·
163 εἰ δὲ δὴ καὶ γέγονεν ὁ κόσμος, ὑπὸ τίνος γέγονε καὶ τίς ὁ δημιουργὸς
κατ' οὐσίαν ἢ ποιότητα καὶ τί διανοηθεὶς ἐποίει καὶ τί νῦν πράττει
καὶ τίς αὐτῷ διαγωγὴ καὶ βίος καὶ ὅσα ἄλλα περιττὸς νοῦς φρονήσει
164 συμβιῶν εἴωθε διερευνᾶσθαι. ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα ἀνάκειται τῷ
φιλοσοφεῖν· ἐξ οὗ δὴλόν ἐστιν, ὅτι σοφία καὶ φιλοσοφία τὴν ἀρχὴν ἀπ'
οὐδενὸς εἴληφεν ἑτέρου τῶν ἐν ἡμῖν ἢ τῆς ἡγεμονίδος τῶν αἰσθήσεων
ὀράσεως, ἣν καὶ μόνην ἐκ τῆς σωματικῆς χώρας διέσωσεν ὁ θεὸς τὰς
τέσσαρας φθειράς, ὅτι αἱ μὲν σαρκὶ καὶ τοῖς σαρκὸς πάθεσιν ἐδούλευ-
σαν, ἡ δὲ ἴσχυσεν ἀνατεῖναι τὸν αὐχένα καὶ βλέψαι καὶ | τέρψεις ἑτέρας
ἀνευρεῖν πολὺ βελτίους τῶν σωματικῶν ἡδονῶν ἐκ τῆς περὶ τὸν
165 κόσμον θεωρίας καὶ τῶν ἐν αὐτῷ. μίαν οὖν ὡσπερ ἐκ πενταπόλεως
τῶν πέντε αἰσθήσεων τὴν ὄρασιν ἐξαιρέτου γέρως τυχεῖν ἀρμόττον ἦν
καὶ φθειρομένων τῶν ἄλλων διαμένειν, ὅτι οὐ περὶ τὰ θνητὰ εἰλεῖται
μόνον ὡς ἐκεῖναι, μετανίστασθαι δὲ πρὸς τὰς ἀφθάρτους φύσεις ἀξιοῖ
166 χαίρουσα τῇ θεᾷ τούτων. διὸ καὶ παγκάλως "μικρὰν" τε καὶ "οὐ
μικρὰν" (cf. Gen. 19, 20) τὴν πόλιν ταύτην οἱ χρησμοὶ διασυνιστᾶσιν
αἰνιττόμενοι τὴν ὄρασιν· μικρὰ μὲν γὰρ λέγεται εἶναι, διότι βραχὺ
μέρος τῶν ἐν ἡμῖν ἐστὶ, μεγάλη δέ, διότι μεγάλων ἐφίεται τὸν σύμ-
παντα οὐρανὸν καὶ κόσμον γλιχομένη καταθεάσασθαι.

167 Περὶ μὲν οὖν τῆς ἐπιφανείσης ὄψεως καὶ τῶν αἰοιδίμων καὶ
παγκάλων ξενίων, ἐν οἷς δοκῶν ἐστιᾶν ὁ ξενοδόχος εἰστιᾶτο, καθ' ὅσον
ἐφικτὸν ἦν, ἀκριβοῦσιν ἡμῖν τὰ περὶ τὸν τόπον δεδήλωται. μεγίστην
δὲ πρᾶξιν ἀξίαν ἀκοῆς οὐχ ἡσυχαστέον· ὀλίγου γὰρ δέω φάναι πάσας
168 ὅσαι θεοφιλεῖς ὑπερβάλλει. λεκτέον δὲ τὰ καίρια περὶ αὐτῆς. υἱὸς ἐκ
τῆς γαμετῆς γίνεται τῷ σοφῷ γνήσιος, ἀγαπητὸς καὶ μόνος, τό τε σῶμα
κάλλιστος καὶ τὴν ψυχὴν ἄριστος· ἤδη γὰρ τελειότερας τῆς ἡλικίας ἐξέ-
φαινεν ἀρετάς, ὡς τὸν πατέρα μὴ πάθει μόνον εὐνοίας φυσικῆς ἀλλὰ
καὶ γνώμη καθάπερ ἡθῶν δικαστὴν ἰσχυρᾶ τινι κεχρηῆσθαι φιλοστοργίᾳ.
169 διακειμένῳ δ' οὕτως ἐξαπιναίως θεσπίζεται λόγιον οὔποτ' ἐλπισθέν,
σφαγιαῖσαι τὸν υἱὸν ἐπὶ τινος ὑψηλοτάτου κολωνοῦ πορρωτάτῳ πόλεως
170 ἀποστάντα τριῶν ὁδῶν ἡμερῶν. ὁ δὲ καίτοι ἀλέκτῳ πόθῳ τοῦ παιδὸς
ἐκκρεμάμενος οὔτε τὴν χρόαν μετέβαλεν οὔτε τὴν ψυχὴν ἐγνάμφθη,

γνώμη δ' ἀνευδότη καὶ ἀρρεπεῖ διέμεινεν ἀκλινης, οἷος καὶ πρόσθεν ἦν·
 ἔρωτι δὲ θείῳ δεδαμασμένος ἀνά κράτος ἐνίκα πάντα ὅσα συγγενείας
 ὀνόματα καὶ φίλτρα καὶ μηδενὶ τῶν ἔνδον ἐξειπῶν τὸ λόγιον, ἐκ πολυαν-
 θρώπου θεραπείας οἰκετῶν δύο μόνους τοὺς πρεσβυτάτους καὶ μάλιστα
 φιλοδεσπότες παραλαβῶν, ὡς ἕνεκά τινος ἱεουργίας τῶν ἐν ἔθει
 171 τέταρτος ἐξήει σὺν τῷ παιδί. τὸν δὲ προσταχθέντα χῶρον ὡσπερ ἀπὸ
 σκοπιᾶς ἰδὼν ἐκ μακροῦ τοῖς μὲν θεράπουσι κελεύει καταμένειν, τῷ δὲ
 παιδί πῦρ καὶ ξύλα δίδωσι κομίζειν, αὐτὸ δικαίως τὸ ἱερεῖον τὰ πρὸς
 τὴν θυσίαν ἐπηχθίσθαι, κουφότατον βάρος· οὐδὲν γὰρ εὐσεβείας ἀπο-
 172 νώτερον. βαδίζοντες δ' ἰσοταχῶς οὐ τοῖς σώμασι μᾶλλον ἢ ταῖς
 διανοίαις ὁδὸν τὴν ἐπίτομον, ἧς ὁσιότης τὸ τέλος, ἐπὶ τὸν | προστα-
 173 χθέντα τόπον ἀφικνοῦνται. κάπειθ' ὁ μὲν πατὴρ συνεκόμιζε λίθους,
 ἵνα δείμαιο βωμόν, ὁ δὲ υἱὸς τὰ μὲν ἄλλα ὄρων ὅσα πρὸς ἱεουργίαν
 εὐτρεπῆ, ζῶον δὲ μηδὲν, ἀπιδὼν εἰς τὸν πατέρα "ἰδοὺ τὸ πῦρ" ἔφη
 174 "καὶ τὰ ξύλα, πάτερ, ποῦ τὸ ἱερεῖον"; ἕτερος μὲν οὖν ἂ δρᾶν ἔμελλεν
 εἰδὼς καὶ τῆ ψυχῆ συσκιάζων ὑπὸ τοῦ λεχθέντος κἄν συνεχύθη καὶ
 δακρύων πληρωθεὶς ἔμφασιν τοῦ γενησομένου παρέσχεν ἐκ τῆς περι-
 175 παθήσεως ἡσυχάζων. ὁ δ' οὐδεμίαν ἐνδεξάμενος τροπὴν οὔτε κατὰ
 τὸ σῶμα οὔτε κατὰ τὴν διάνοιαν σταθερῶ μὲν τῷ βλέμματι σταθερῶ
 δὲ τῷ λογισμῷ φησι πρὸς τὴν πεῦσιν ἀποκρινόμενος· "ὦ τέκνον, ὁ θεὸς
 ὄψεται ἱερεῖον ἑαυτῷ καὶ ἐν ἑρημίᾳ πολλῇ, δι' ἣν ἴσως ἀπογινώσκεις
 εὐρεθήσεσθαι· πάντα δ' ἴσθι θεῶ δυνατὰ καὶ ὅσα ἐν ἀμηχάνῳ καὶ ἀπόρῳ
 176 κεῖται παρ' ἀνθρώποις". καὶ ταῦθ' ἅμα λέγων ἦ τάχιστα τὸν υἱὸν
 ἐξαρπάσας ἐπιτίθησι τῷ βωμῷ καὶ σπασάμενος τῆ δεξιᾷ τὸ ξίφος
 ἐπέφερεν ὡς ἀναιρήσων· φθάνει δ' ὁ σωτὴρ θεὸς ἀπ' ἀέρος φωνῆ
 μεσολαβήσας τὸ ἔργον, ἧ προσέταττεν ἀνέχειν καὶ μὴ ψαῦσαι τοῦ παιδός,
 ὀνομαστί καλέσας δις τὸν πατέρα, ἵν' ἐπιστρέψας καὶ ἀντισπάσας διακω-
 177 λύσῃ τὴν σφαγὴν ἐργάσασθαι. καὶ ὁ μὲν διασφύζεται, τὸ δῶρον
 ἀντιχαρισσαμένου τοῦ θεοῦ καὶ τὸν φέροντα ἐν οἷς εὐσεβεῖτο ἀντιτιμή-
 σαντος· τῷ δ' ἤδη καὶ ἡ πρᾶξις, εἰ καὶ μὴ τὸ τέλος ἐπηκολούθησεν,
 ὀλόκληρος καὶ παντελής οὐ μόνον ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἀλλὰ καὶ ἐν
 178 ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων διανοίαις ἀνάγραφτος ἐστηλίτευται. ἀλλὰ τοῖς
 φιλαπεχθήμοσι καὶ πάντα διαβάλλουσιν, οἱ ψόγον πρὸ ἐπαίνου τιμᾶν
 ἐθίζονται, τὸ πραχθὲν ἔργον οὐ δοκεῖ μέγα καὶ θαυμαστόν, ὡς ἡμεῖς
 179 ὑπολαμβάνομεν εἶναι. πολλοὺς γὰρ καὶ ἄλλους φασὶ τῶν πάνυ φιλοκείων
 καὶ φιλοτέκνων ἐπιδοῦναι τοὺς ἑαυτῶν παῖδας, τοὺς μὲν ὑπὲρ πατρίδων
 σφαγιασθησομένους, λυτήρια ἢ πολέμων ἢ αὐχμῶν ἢ ἐπομβρίας ἢ
 νοσημάτων λοιμικῶν γενησομένους, τοὺς δ' ὑπὲρ νενομισμένης εὐσεβείας,
 180 εἰ καὶ μὴ πρὸς ἀλήθειαν οὔσης· Ἑλλήνων μὲν γε τοὺς δοκιμωτάτους,
 οὐκ ἰδιώτας μόνον ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς, ὀλίγα φροντίσαντας ὧν ἐγέν-
 νησαν διὰ τῆς τούτων ἀναιρέσεως δυνάμεις στρατευμάτων μεγάλας καὶ
 πολυανθρώπους ἐν μὲν τῇ συμμαχίᾳ τεταγμένους διασῶσαι, ἐν δὲ τῇ

181 μερίδι τῶν ἐχθρῶν αὐτοβοεῖ διαφθεῖραι· βαρβαρικὰ δὲ ἔθνη μέχρι πολλοῦ παιδοκτονίαν ὡς ὅσιον ἔργον καὶ θεοφιλὲς προσέσθαι, ὧν μεμνησθαι τοῦ ἄγουσ καὶ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν· αἰτιώμενος γὰρ αὐτοὺς τοῦ μιάσματος φάσκει, ὅτι "τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας κατα- 182 καίουσι τοῖς θεοῖς αὐτῶν" (Deut. 12, 31)· Ἰνδῶν δὲ | τοὺς γυμνοσοφιστὰς ἄχρι νῦν, ἐπειδὴν ἄρχηται καταλαμβάνειν ἢ μακρὰ καὶ ἀνίατος νόσος, τὸ γῆρας, πρὶν βεβαίως κρατηθῆναι, πυρὰν νήσαντας ἑαυτοὺς ἐμπιπράναι, δυναμένους ἔτι πρὸς πολυετίαν ἴσως ἀντισχεῖν· ἥδη δὲ καὶ γύναια προαποθανόντων ἀνδρῶν ὀρμησάσαι γεγηθότα πρὸς τὴν αὐτὴν πυρὰν καὶ ζῶντα τοῖς ἐκείνων σώμασιν ὑπομεῖναι συγκαταφλεχθῆναι· 183 ταῦτα μὲν εἰκότως ἂν τις τῆς εὐτολμίας θαυμάσειεν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος καταφρονητικῶς ἔχοντα θανάτου καὶ ὡς ἐπ' ἀθανασίαν αὐτὸν ἰέμενα καὶ ἀπνευστὶ θέοντα· τὸν δὲ τί προσῆκεν ἐπαινεῖν ὡς ἐγχειρητὴν κεκαινουργημένης πράξεως, ἣν καὶ ἰδιῶται καὶ βασιλεῖς 184 καὶ ὅλα ἔθνη δρῶσιν ἐν καιροῖς; ἐγὼ δὲ πρὸς τὴν τούτων βασκανίαν καὶ πικρίαν ἐκεῖνα λέξω· τῶν καταθυόντων παῖδας οἱ μὲν ἔθει τοῦτο δρῶσιν, ὡσπερ ἐνίοις ἔφασκον τῶν βαρβάρων, οἱ δὲ δι' ἀβουλήτους καὶ μεγάλας ὑποθέσεις πόλεων τε καὶ χωρῶν ἑτέρως κατορθοῦσθαι μὴ δυναμένων, ὧν οἱ μὲν ἀνάγκη τοὺς αὐτῶν ἐπιδιδόασιν ὑπὸ δυνατωτέρων βιασθέντες, οἱ δὲ δόξης καὶ τιμῆς ἐφιέμενοι καὶ εὐκλείας μὲν τῆς 185 ἐν τῷ παρόντι, εὐφημίας δὲ τῆς εἰς ὕστερον· οἱ μὲν οὖν ἔθει σφαγιαζόντες οὐδὲν ὡς ἔοικε μέγα δρῶσιν· ἐγχερονίζον γὰρ ἔθος ἐξισοῦται φύσει πολλάκις, ὡς καὶ τὰ δυσυπομόνητα καὶ δυσκαρτέρητα ῥαδίως 186 ἐπελαφρίζειν, τὰς ὑπερβολὰς τῶν φοβερῶν ἐξευμαρίζον· τῶν δ' ἕνεκα δέους ἐπιδιδόντων ἔπαινος οὐδεὶς· ὁ γὰρ ἔπαινος ἐν ἐκουσίοις κατορθώμασι γράφεται, τὰ δ' ἀβούλητα ἑτέροις ἀνάκειται πράγμασιν, ἢ καιροῖς 187 ἢ τύχαις ἢ ταῖς ἀπ' ἀνθρώπων ἀνάγκαις· εἰ δὲ τις δόξης ὀρεγόμενος υἱὸν ἢ θυγατέρα προίεται, ψέγοιτ' ἂν ἐνδίκως μᾶλλον ἢ ἐπαινοῖτο, θανάτῳ τῶν φιλτάτων ὠνούμενος τιμῆν, ἣν καὶ κεκτημένος ὥφειλεν 188 ὑπὲρ σωτηρίας τῶν τέκνων ἀπορρίπτειν· ἐρευνητέον οὖν, εἰ ὑπό τινος τῶν λεχθέντων ἠττηθεὶς ἐκεῖνος ἔμελλε σφαγιαζεῖν τὸν υἱόν, ἔθους ἢ τιμῆς ἢ δέους· ἔθος μὲν οὖν τὸ ἐπὶ παιδοκτονίᾳ Βαβυλῶν καὶ Μεσοποταμίας καὶ τὸ Χαλδαίων ἔθνος οὐ παραδέχεται, ἐν οἷς ἐτράφη καὶ ἐπεβίωσε τὸν πλείονα χρόνον, ὡς τῆ συνεχεῖα τῶν δρωμένων ἀμβλυτέ- 189 ραῖς ταῖς τῶν δεινῶν φαντασίαις κεκρατήσθαι δοκεῖν· καὶ μὴν οὐδὲ φόβος τις ἦν ἀπ' ἀνθρώπων-οὐδὲ γὰρ τὸ χρησθὲν αὐτῷ μόνῳ λόγιον ἦδει τις-, οὐδέ τις συμφορὰ κοινὴ κατεῖληφεν, ἥς ἔδει τὴν θεραπείαν 190 ἀναιρέσει γενέσθαι τοῦ δοκιμωτάτου παιδός· ἀλλὰ θηρώμενος | ἔπαινον τῶν πολλῶν ἐπὶ τὴν πράξιν ὠρμησε; καὶ τίς ἔπαινος ἐν ἔρημίᾳ, μηδενὸς τοῦ μέλλοντος ἐπευφημήσειεν παρόντος, ἀλλὰ καὶ τῶν δυεῖν οἰκετῶν μακρὰν ἐπίτηδες ἀπολειφθέντων, ἵνα μὴ ἐγκαλλωπίζεσθαι καὶ ἐνεπιδείκνυ- 191 σθαι δοκῆ μάρτυρας ἐπαγόμενος ὧν εὐσέβει; στόμασιν οὖν

ἀχαλίνους καὶ κακηγόρους θύρας ἐπιθέντες μετριαζέτωσαν τὸν ἐν αὐτοῖς
μισόκαλον φθόνον καὶ ἀρετὰς ἀνδρῶν εὖ βεβιωκότων μὴ σινέσθωσαν,
ἀς ἀρμόττον ἦν εὐφημία συνεπικοσμεῖν. ὅτι δὲ τῷ ὄντι ἐπαινετὴ καὶ
192 ἀξίεραστος ἢ πρᾶξις, ἐκ πολλῶν εὐμαρὲς ἰδεῖν. πρῶτον μὲν τοίνυν τὸ
πεῖθεσθαι θεῷ παρὰ πᾶσι τοῖς εὖ φρονούσι σεμνὸν καὶ περιμάχητον
εἶναι νομιζόμενον ἐν τοῖς μάλιστα ἐπετήδευεν, ὡς μηδενὸς πώποτε τῶν
προσ τεταγμένων ἀλογῆσαι, ἄνευ δυσκολίας καὶ ἀηδίας, κἄν πόνων τε
καὶ ἀλγηδόνων μεστὸν ἦ· παρὸ καὶ τὸ χρησθὲν ἐπὶ τῷ υἱῷ γενναϊότατα
193 καὶ στερρότατα ἤνεγκεν. ἔπειτ' οὐκ ὄντος ἔθους ἐν τῇ χώρᾳ, καθάπερ
ἴσως παρ' ἐνίοις ἐστίν, ἀνθρωποθυτεῖν, ὃ τῇ συνεχείᾳ τὰς τῶν δεινῶν
φαντασίας εἴωθεν ἐκλύειν, αὐτὸς ἔμελλε πρῶτος ἀρχεσθαι καινοτάτου
καὶ παρηλλαγμένου πράγματος, ὃ μοι δοκεῖ μηδεὶς ἂν ὑπομεῖναι, καὶ
εἰ σιδήρου τὴν ψυχὴν ἢ ἀδάμαντος κατεσκεύαστο· "φύσει" ἰ γὰρ ὡς
194 εἶπέ τις "ἔργον μάχεσθαι." γνήσιόν τε υἷον πεποιημένος μόνον τοῦτον
εὐθύς εἶχε καὶ τὸ πάθος ἐπ' αὐτῷ τῆς εὐνοίας γνήσιον, ὑπερβάλλον
τοὺς σῶφρονας ἔρωτας καὶ τὰς φιλίας, ὅσαι δι' ὀνόματος γέγονασι.
195 προσῆν δέ τι καὶ βιαστικώτατον φίλτρον, τὸ μὴ καθ' ἡλικίαν ἀλλ' ἐν
γῆρα γεγεννημένον τὸν παῖδα· τοῖς γὰρ ὀψιγόνους ἐπιμεμήνασι πως οἱ
τοκεῖς, ἢ τῷ μακρὸν ἐπιποθῆσαι χρόνον τὴν γένεσιν αὐτῶν ἢ τῷ μηκέθ'
ἐτέρους ἐλπίζειν ἔσεσθαι, τῆς φύσεως ἐνταῦθα ἰσταμένης ὡς ἐπὶ τελευταῖον
196 καὶ ὕστατον ὄρον. ἐκ πολυπαιδίας μὲν οὖν ἕνα προέσθαι θεῷ καθάπερ
ἀπαρχὴν τινα τέκνων παράδοξον οὐδέν, ἔχοντα τὰς ἐπὶ τοῖς ζώσιν ἡδονὰς
οὐ μικρὰ παραμύθια καὶ μειλίγματα τῆς ἐπὶ τῷ σφαιγιασθέντι λύπης·
ὄν δὲ μόνον τις ἔσχεν ἀγαπητὸν διδουὺς λόγου παντὸς μεῖζον ἔργον
διαπράττεται, μηδὲν οἰκειότητι χαριζόμενος, ἀλλ' ὅλη τῇ ῥοπῇ πρὸς τὸ
197 θεοφιλὲς ταλαντεύων. ἐκεῖνο μὲν δὴ ἐξάίρετον καὶ μόνω σχεδόν τι
τούτῳ πεπραγμένον· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι, κἄν ὑπὲρ σωτηρίας πατρίδων
ἢ στρατευμάτων ἐπιδιδῶσι σφαιγιασθησομένους τοὺς ἑαυτῶν, ἢ οἴκοι κατα-
μένουσιν ἢ μακρὰν ἀφίστανται τῶν βωμῶν ἢ, κἄν παρατυγχάνωσι, τὰς
ὄψεις ἀποστρέφονται θεάσασθαι μὴ ὑπομένοντες, ἄλλων ἀναιρούντων·
198 ὃ δ' ὡς περ ἱερεὺς | αὐτὸς κατήρχετο τῆς ἱερουργίας, ἐφ' υἱῷ τὰ πάντα
ἀρίστῳ φιλοστοργότατος πατήρ· ἐμέλισε δ' ἂν ἴσως καὶ νόμῳ τῶν
ὀλοκαυτωμάτων (cf. Lev. 1, 6 al.) κατὰ μέλη τὸν υἷον ἱερουργῶν.
οὕτως οὐ τὸ μὲν τι μέρος ἀπέκλινε πρὸς τὸν παῖδα, τὸ δέ τι πρὸς
εὐσέβειαν, ἀλλ' ὅλην τὴν ψυχὴν δι' ὅλων ὀσιότητι προσεκλήρωσεν ὀλίγα
199 φροντίσας συγγενικοῦ αἵματος. τί δὴ τῶν εἰρημένων πρὸς ἐτέρους
κοινόν; τί δ' οὐκ ἐξάίρετον καὶ παντὸς λόγου κρεῖττον; ὡς τὸν γε μὴ
φύσει βάσκανον καὶ φιλοπόνηρον καταπλαγῆναι καὶ θαυμάσαι τῆς περιττῆς
ἄγαν εὐσεβείας, οὐχ ἅπαντα ὅσα εἶπον ἀθρόα εἰς νοῦν βαλλόμενον, ἀλλὰ
κἄν ἐν τι τῶν πάντων· ἱκανὴ γὰρ καὶ ἡ ἐνὸς φαντασία τύπῳ τινὶ βραχεῖ
-βραχὺ δ' οὐδὲν ἔργον σοφοῦ-μέγεθος ψυχῆς καὶ ὕψος ἐμφῆναι.
200 Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐπὶ τῆς ῥητῆς καὶ φανεράς ἀποδόσεως

ἴσταται τὰ λεχθέντα, φύσιν δὲ τοῖς πολλοῖς ἀδηλοτέραν ἔοικε παρεμφαίνειν, ἦν οἱ τὰ νοητὰ πρὸ τῶν αἰσθητῶν ἀποδεχόμενοι καὶ ὄραν 201 δυνάμενοι γνωρίζουσιν. ἔστι δὲ τοιάδε· ὁ μελλήσας σφαγιάζεσθαι καλεῖται Χαλδαιστὶ μὲν(Ἰσαάκ, Ἑλληνιστὶ δὲ μεταληφθέντος τοῦ ὄνο-/ ματος "γέλω"ς· γέλω δ' οὐχ ὁ κατὰ παιδιὰν ἐγινόμενος σώματι 202 παραλαμβάνεται τὰ νῦν, ἀλλ' ἡ κατὰ διάνοιαν εὐπάθεια καὶ χαρὰ. ταύτην ὁ σοφὸς ἱερουργεῖν λέγεται δεόντως θεῶ δια συμβόλου παριστάς, ὅτι τὸ χαίρειν μόνω θεῶ οικειότατόν ἐστιν· ἐπίλυπον μὲν γὰρ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ περιδεές, ἢ παρόντων κακῶν ἢ προσδοκωμένων, ὡς ἢ ἐπὶ τοῖς ἐν χερσὶν ἀβουλήτοις ἀνιᾶσθαι ἢ ἐπὶ τοῖς μέλλουσι ταραχῆ καὶ φόβῳ κραδαίνεσθαι· ἄλυπος δὲ καὶ ἀφοβος καὶ παντὸς πάθους ἀμέτοχος ἢ τοῦ θεοῦ φύσις εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος παντελοῦς 203 μόνη μετέχουσα. τῷ δὴ τὴν ἀληθῆ ταύτην ὁμολογίαν ὡμολογηκότι τρόπῳ χρηστὸς ὢν καὶ φιλόανθρωπος ὁ θεός, φθόνον ἐληλακῶς ἀφ' ἑαυτοῦ, προστηκόντως ἀντιχαρίζεται τὸ δῶρον, καθ' ὅσον ἔχει δυνάμει 204 ὁ ληψόμενος, καὶ μόνον οὐ ταῦτα θεοσπίζει λέγων· "τὸ μὲν τῆς χαρᾶς γένος καὶ τὸ χαίρειν ὅτι οὐκ ἔστιν ἑτέρου πλὴν ἐμοῦ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων κτῆμα, σαφῶς οἶδα, κεκτημένος δ' ὅμως οὐ φθονῶ τοῖς ἀξίοις χρῆσθαι· ἀξιος δὲ τίς ἂν εἴη, πλὴν εἴ τις ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς βουλή- μασιν ἔποιτο; τούτῳ γὰρ ἥκιστα μὲν ἀνιᾶσθαι ἥκιστα δὲ φοβεῖσθαι συμβήσεται πορευομένῳ ταύτην τὴν ὁδόν, ἢ πάθει μὲν καὶ κακίαις 205 ἐστὶν ἄβατος, εὐπαθείαις δὲ καὶ ἀρεταῖς ἐμπεριπατεῖται." μηδεὶς δ' ὑπολαβέτω τὴν ἄκρατον καὶ ἀμιγῆ λύπης χαρὰν ἀπ' οὐρανοῦ καταβαίνειν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ | κέκραται ἐξ ἀμφοῖν, περιττεύοντος τοῦ κρείττονος· ὄνπερ τρόπον καὶ τὸ φῶς ἐν οὐρανῷ μὲν ἄκρατον καὶ ἀμιγῆ σκοτούς 206 ἐστὶν, ἐν δὲ τοῖς ὑπὸ σελήνην ἀέρι ζοφερῷ κεκραμένον φαίνεται. ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας δοκεῖ μοι καὶ πρότερον γελάσασα ἢ ἀρετῆς ἐπώνυμος Σάρρα πρὸς τὸν πυνθανόμενον ἀρνήσασθαι τὸν γέλωτα (Gen. 18, 15), καταδείσασα μὴ ποτε ἄρα τὸ χαίρειν οὐδενὸς ὄν γενητοῦ, μόνου δὲ τοῦ θεοῦ, σφετερίζηται· διόπερ θαρσύνων αὐτὴν ὁ ἱερός λόγος φησί· 207 μηδὲν εὐλαβηθῆς, ὄντως ἐγέλασας καὶ μέτεστί σοι χαρᾶς. οὐ γὰρ εἶασεν ὁ πατὴρ τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος λύπαις καὶ ὀδύναις καὶ ἄχθεισιν ἀνιᾶτοις ἐμφέρεσθαι, παρέμιξε δὲ καὶ τῆς ἀμείνονος φύσεως, εὐδιάσαι καὶ γαληνιάσαι ποτὲ τὴν ψυχὴν δικαιοσύνας· τὴν δὲ τῶν σοφῶν καὶ τὸν πλείω χρόνον τοῦ βίου γήθειν καὶ εὐφραίνεσθαι τοῖς τοῦ κόσμου θεωρήμασιν ἐβουλήθη.

208 Τοσαῦτα μὲν περὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς εὐσεβείας, εἰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἐστὶν ἀφθονία, λελέχθω. διερευνητέον δὲ καὶ τὴν πρὸς ἀνθρώπους αὐτοῦ δεξιότητα· τῆς γὰρ αὐτῆς φύσεως ἐστὶν εὐσεβῆ τε εἶναι καὶ φιλόανθρωπον, καὶ περὶ τὸν αὐτὸν ἑκάτερον, ὁσιότης μὲν πρὸς θεόν, δικαιοσύνη δὲ πρὸς ἀνθρώπους, θεωρεῖται. πάντα μὲν οὖν τὰ πεπραγ- μένα μακρὸν ἂν εἴη διεξιέναι, δεῖν δὲ ἢ τριῶν οὐκ ἄτοπον ἐπιμνησθῆναι.

209 πολυάργυρος καὶ πολύχρυσος ἐν τοῖς μάλιστα ὦν καὶ θρεμμάτων πολυ-
 ζῶους ἔχων ἀγέλας καὶ τῶν ἐγχωρίων καὶ αὐτοχθόνων τοῖς ἱκανὰ
 κεκτημένοις ἐν τῷ περιουσιάζειν ἀμιλλώμενος καὶ πλουσιώτερος γεγωνῶς
 ἢ κατὰ μέτοικον ὑπ' οὐδενὸς ἐμέμφθη τῶν ὑποδεξαμένων, ἀλλ' ὑπὸ
 210 πάντων τῶν εἰς πείραν ἐλθόντων ἐπαινούμενος διετέλεσεν. εἰ δὲ καὶ
 τις, οἷα φιλεῖ πολλάκις, ἐκ θεραπόντων καὶ τῶν συνδιατριβόντων ἀμιλλα
 καὶ διαφορὰ πρὸς ἑτέρους ἐγένετο, ταύτην ἐπειρᾶτο διαλύειν ἡσυχῇ
 βαρυτέρῃ ἢ φεικὰ φιλόνηκα καὶ ταραχώδη καὶ στασιαστικὰ πάντα
 211 προβεβλημένος καὶ τῆς ψυχῆς ἀπεληλακῶς. καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, εἰ
 πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους τοιοῦτος ἦν, οἱ βαρυτέρῃ καὶ δυνατωτέρῃ χειρὶ
 συμφωνήσαντες ἡμύναντο ἂν ἄρχοντα χειρῶν ἀδίκων, ὅποτε καὶ πρὸς
 τοὺς γένει μὲν οἰκείους, γνώμη δ' ἡλλοτριωμένους, ἐρήμους καὶ μόνους
 καὶ πολλῶν καταδεέστερα κεκτημένους ἐμετρίαζεν, ἐλαττούμενος ἑκὼν ἐν
 212 οἷς πλεονεκτεῖν ἐδύνατο. ἦν γὰρ ἀδελφιδῶς αὐτῷ, τῆς πατρίδος ὅτε μετα-
 νίστατο, συνεξεληλυθῶς, ἀβέβαιος, ὑπαμφίβητος, ἀντιρρέπων ὡς κάκεισε,
 τοτὲ μὲν προσσαίνων | φιλικῶς ἀσπᾶσμασι, τοτὲ δὲ ἀφηνιάζων καὶ ἀπαυ-
 213 χενίζων διὰ τῆν τῶν τρόπων ἀνωμαλίαν. ὅθεν καὶ τὸ οἰκετικὸν αὐτῷ δύσερι
 καὶ ταραχώδες ἦν σωφρονιστὴν οὐκ ἔχον καὶ μάλιστα τὸ ποιμενικὸν
 μακρὰν τοῦ δεσπότη διεζευγμένον· ἀπελευθεριάζοντες γοῦν ὑπ' αὐθαδείας
 αἰεὶ διεφέροντο τοῖς προεστηκόσι τῶν θρεμμάτων τοῦ σοφοῦ τὰ πολλὰ
 εἴκουσι διὰ τῆν τοῦ δεσπότην πραυπάθειαν· ὑπ' οὗ πρὸς ἀπόνοιαν ἐπιδόντες
 καὶ θράσος ἀναίσχυντον ὤργων, μηνιῶντες ἤδη καὶ τὸ ἀκατάλλακτον ἐν αὐ-
 τοῖς ζυπυροῦντες, ἕως ἀπηνάγκασαν τοὺς ἀδικουμένους εἰς ἄμυναν ὀρμηθεῖν.
 214 μάχης δὲ ἐμβριθεστάτης γενομένης, ἀκούσας ὁ ἀστειὸς τὴν ἀντεφόρμησιν,
 εἰδὼς ἐπικυδεστέραν οὖσαν τὴν αὐτοῦ μερίδα πλήθει τε καὶ δυνάμει, τὴν
 διαφορὰν οὐκ εἶασεν ἄχρι νίκης ἐλθεῖν, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀνιᾶσαι τὸν ἀδελ-
 φιδῶν ἐφ' ἡττη τῶν ἰδίων, ἀλλ' ἐν μεθορίῳ σταῆς συμβατηρίοις λόγοις τοὺς
 διαφερομένους κατήλλαξεν, οὐ πρὸς τὸ παρὸν μόνον ἀλλὰ καὶ τὸν μέλλοντα
 215 χρόνον. εἰδὼς γὰρ ὅτι συνοικοῦντες μὲν καὶ ἐν ταῦτῳ διαιτώμενοι
 γνωσιμαχοῦντες φιλονεικήσουσι στάσεις αἰεὶ καὶ πολέμους κατ' ἀλλήλων
 ἐγείροντες, ἵνα μὴ τοῦτο γένοιτο, συμφέρον ὑπέλαβεν εἶναι παραιτήσασθαι
 τὸ ὁμοδίαιτον καὶ τὴν οἴκησιν διαζυῖσαι· καὶ μεταπεμψάμενος τὸν ἀδελ-
 φιδῶν αἴρεσιν αὐτῷ δίδωσι τῆς ἀμείνωνος χώρας, ἄσμενος ὁμολογῶν
 ἦν ἂν ἐπιλέξηται μερίδα λήψεσθαι· κερδανεῖν γὰρ κέρδος μέγιστον, τὴν
 216 εἰρήνην. καίτοι τίς ἂν ἕτερος ἀσθενεστέρω παραχωρήσειεν οὐτινοσοῦν
 ἰσχυρότερος ὢν; τίς δὲ νικᾶν δυνάμενος βούλειτ' ἂν ἡττᾶσθαι, μὴ
 συγχρώμενος τῷ δύνασθαι; μόνος δὲ οὗτος τὸ ἄριστον οὐκ ἐν ῥώμῃ
 καὶ πλεονεξίᾳ τιθέμενος ἀλλ' ἐν ἀστασιάστῳ βίῳ καὶ τό γε ἐπ' αὐτὸν
 ἦκον μέρος ἡσυχάζοντι πάντων ἔδοξεν εἶναι θαυμασιώτατος.
 217 Ἐπειδὴ τοίνυν ὡς ἐπ' ἀνθρώπου ἡ λέξις ἐγκωμιαστικὴ
 λέλεκται, μηνύονται δὲ καὶ τρόποι ψυχῆς κατὰ τοὺς ἀπὸ τῶν ῥητῶν
 ἐπὶ τὰ νοητὰ μετιόντας, ἀρμόττον ἂν εἴη καὶ τούτους ἀνερευνηθεῖν.

218 μυρίοι μὲν οὖν εἰσιν ἀπὸ μυρίων ἀφορμῶν κατὰ παντοδαπὰς ἰδέας πραγ-
μάτων συνιστάμενοι, δύο δ' οἱ νυνὶ μέλλοντες ἐπικρίνεσθαι τρόποι, ὧν
ὁ μὲν πρεσβύτερος, ὁ δὲ νεώτερος, πρεσβύτερος μὲν ὁ τὰ πρῶτα καὶ
ἡγεμονικὰ τῇ φύσει τιμῶν, νεώτερος δὲ ὁ τὰ ὑπήκοα καὶ ἐν ἐσχατιαῖς
219 ἐξεταζόμενα. πρεσβύτερα μὲν οὖν καὶ ἡγεμονικὰ φρόνησις καὶ σωφροσύνη
καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ πᾶν ὅ τι περὶ ἀρετὴν | καὶ αἱ κατ'
ἀρετὴν πράξεις· νεώτερα δὲ πλοῦτος καὶ δόξα καὶ ἀρχὴ καὶ εὐγένεια,
οὐχ ἡ ἀληθῆς, ἀλλ' ἦν οἱ πολλοὶ νομίζουσι, καὶ ὅσα ἄλλα τὴν τρίτην
μετὰ τὰ ψυχικὰ καὶ σωματικὰ τάξιν εἴληχεν, ἥτις εὐθύς ἐστι καὶ
220 τελευταία. τούτων οὖν τῶν τρόπων ἑκάτερος ἔχει καθάπερ τινας
ποίμνας καὶ ἀγέλας, ὁ μὲν τῶν ἐκτὸς ὀρεγόμενος ἄργυρον, χρυσόν, ἐσθῆ-
τας, πάντα ὅσα τοῦ πλουτεῖν ὕλαι καὶ παρασκευαί, καὶ πάλιν ὄπλα, μηχανή-
ματα, τριήρεις, ἱππικὴν καὶ πεζικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν, τὰς πρὸς ἡγε-
μονίαν ἀφορμάς, ἐξ ὧν περιγίνεται τὸ βεβαίως κρατεῖν, ὁ δὲ καλοκάγαθίας
ἐραστῆς τὰ καθ' ἑκάστην ἀρετὴν δόγματα καὶ τὰ σοφίας αὐτῆς θεωρή-
221 ματα. προστάται δὲ καὶ ἐπιμεληταὶ τούτων ἑκατέρων εἰσὶ τινες οἷα
θρεμμάτων ποιμένες, τῶν μὲν ἐκτὸς οἱ φιλοχρήματοι καὶ φιλόδοξοι καὶ
στρατηγιῶντες καὶ ὅσοι τὴν ἐπὶ τοῖς πλήθεσι δυναστείαν ἀγαπῶσι, τῶν
δὲ περὶ ψυχὴν ὅσοι φιλόκαλοι καὶ φιλάρετοι, μὴ τὰ νόθα πρὸ τῶν
222 γνησίων ἀλλὰ τὰ γνήσια πρὸ τῶν νόθων ἀγαθὰ αἰρούμενοι. γίνεται
οὖν φυσικὴ τις αὐτοῖς ἡ διαμάχη μηδὲν ἐγνωκόσι τῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἀπά-
δουσι καὶ διαφορομένοις αἰεὶ περὶ πράγματος συνεκτικωτάτου τῶν ἐν βίῳ,
223 τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ κρίσις τῶν πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθῶν. ἄχρι μὲν οὖν
τινος ἐπολεμῆιτο ἡ ψυχὴ καὶ τὴν στάσιν ταύτην ἐχώρει μήπω κεκαθαρ-
μένη παντελῶς, ἀλλ' ἔτι τῶν παθῶν καὶ νοσημάτων παρευημερούντων
τοὺς ὑγιαίνοντας λόγους· ἀφ' οὗ δὲ ἤρξατο δυνατωτέρα γίνεσθαι καὶ
ῥώμη κραταιωτέρα τὸν ἐπιτειχισμὸν τῶν ἐναντίων δοξῶν καθαιρεῖν,
περυζαμένη καὶ φρονήματος ὑποπλησθεῖσα τὸν τὰς ἐκτὸς ὕλας τεθαυ-
μακότα τρόπον ἐν αὐτῇ διατειχίζει καὶ διαζεύγνυσι καὶ ὡς ἀνθρώπῳ
224 διαλεγομένη φησὶν· ἀμήχανον ὁμοδίαιτον εἶναί σε καὶ ὁμόσπονδον
ἐραστῆ σοφίας καὶ ἀρετῆς, ἴθι δὴ καὶ μετοικισάμενος μακρὰν ἀπο-
ζεύχθητι, μηδεμίαν ἔχων κοινωνίαν, ἀλλὰ μηδὲ σχεῖν δυνάμενος· ὅσα
γὰρ ὑπολαμβάνεις εἶναι δεξιά, ταῦτ' οἶεται ἐκεῖνος εὐώνυμα, καὶ ὅσα
τοῦναντίον σκαιά, ταῦτα παρ' ἐκείνῳ νενόμισται δεξιά.

225 Οὐ τοίνυν εἰρηνικὸς καὶ φιλοδίκαιος αὐτὸ μόνον ἦν ὁ ἀστεῖος,
ἀλλὰ καὶ ἀνδρεῖος καὶ πολεμικός· οὐχ ἕνεκα τοῦ πολεμεῖν-οὐ γὰρ
δύσερις ἦν καὶ φιλόνεικος-, ἀλλ' ὑπὲρ βεβαίου τῆς πρὸς τὸ μέλλον εἰρήνης,
226 ἦν οἱ ἀντίπαλοι καθήρουν. | σαφεστάτη δὲ πίστις τὰ πραχθέντα. τὴν
πρὸς ἀνατολὰς μοῖραν τῆς οἰκουμένης τέτταρες μεγάλοι βασιλεῖς εἰλήχε-
σαν, οἷς ὑπήκουεν ἔθνη τὰ ἑῶνα, τὰ τε ἐκτὸς καὶ ἐντὸς Εὐφράτου. τὰ
μὲν οὖν ἄλλα διέμενον ἀστασίαστα πειθαρχοῦντα τοῖς τῶν βασιλέων ἐπι-
τάγμασι καὶ τοὺς ἐτησίους δασμοὺς ἀπροφασίστως εἰσφέροντα· μόνη

δὲ ἡ Σοδομιτῶν χώρα, πρὶν καταφλεχθῆναι, παραλύειν ἤρξατο τὴν
 227 εἰρήνην ἀπόστασιν ἐκ πολλοῦ διανοουμένη. πάνυ γὰρ οὔσης εὐδαίμονος
 πέντε βασιλεῖς ἐπεκράτουν τὰς τε πόλεις καὶ τὴν γῆν δασάμενοι πολλὴν
 μὲν οὐκ οὔσαν, εὔσταχυν δὲ καὶ εὐδενδρον καὶ καρπῶν περίπλεων· ὁ
 γὰρ ταῖς ἄλλαις τὸ μέγεθος, τοῦθ' ἡ ἀρετὴ Σοδόμοις παρέσχευεν, ὅθεν καὶ
 228 πλείους ἔραστας ἔσχευεν ἡγεμόνας τὸ κάλλος αὐτῆς καταπλαγέντας. οὗτοι
 τὸν ἄλλον χρόνον τοὺς ἐπιταχθέντας φόρους ἀπεδίδοσαν τοῖς ἐκλογεῦσι
 τῶν χρημάτων, τοὺς δυνατωτέρους ὧν ἦσαν ὑπαρχοὶ τιμῶντες ἅμα καὶ
 δεδιότες· ἐπεὶ δὲ ἐκορέσθησαν ἀγαθῶν καὶ, ὅπερ φιλεῖ, κόρος ὕβριν
 ἐγέννησε, πλεον τῆς δυνάμεως φρονήσαντες ἀπαυχενίζουσι τὸ πρῶτον, εἴθ'
 οἷα κακοὶ δοῦλοι δεσπότης τοῖς ἑαυτῶν ἐπιτίθενται στάσει πιστεύσαντες
 229 ἢ ῥώμη. οἱ δὲ τῆς ἑαυτῶν εὐγενείας ὑπομνησθέντες καὶ φραζάμενοι
 δυνατωτέρα χεῖρὶ μάλα καταφρονητικῶς ἤσαν ὡς αὐτοβοεῖ περιεσόμενοι
 καὶ συμπλακέντες τοὺς μὲν εὐθύς εἰς φυγὴν ἀνεσκέδασαν, τοὺς δὲ ἐπι-
 στροφάδην κτείνοντες ἠβηδὸν διαφθείρουσιν, αἰχμαλώτων δὲ πολὺν ὄχλον
 ἀγαγόντες μετὰ τῆς ἄλλης λείας διενέμοντο· προσαπάγουσι μέντοι καὶ
 τοῦ σοφοῦ τὸν ἀδελφιδοῦν εἰς μίαν τῆς πενταπόλεως οὐκ ἐκ πολλοῦ
 230 μετωκηκότα. τοῦτο μνησθέν ἐπὶ τινος τῶν ἐκ τῆς τροπῆς
 διασωθέντων χαλεπῶς αὐτὸν ἠνίασε καὶ οὐκέτ' ἠρέμει διὰ τοῦτο συγκεχυ-
 μένος καὶ ζῶντα πενθῶν τὸ ἀργαλέωτερον ἢ εἰ τεθνεῶτα ἐπύθετο·
 τέλος μὲν γάρ, ὡς αὐτό που δηλοῖ τοῦνομα, τῶν κατὰ τὸν βίον ἀπάντων
 καὶ μάλιστα κακῶν ἦρει τὴν τελευτήν, μυρία δὲ τῶν ἀβουλήτων ἐφε-
 231 δρεύοντα τοῖς ζῶσι. διώκειν δ' εὐτρεπιζόμενος ἐπὶ τῷ ῥύσασθαι τὸν
 ἀδελφιδοῦν ἠπόρει συμμάχων, ἅτε ξένος ὧν καὶ μέτοικος καὶ μηδενὸς
 τολμῶντος ἀμάχοις δυνάμεσι τοσοῦτων βασιλέων καὶ ἄρτι νενικηκότων
 232 ἐναντιοῦσθαι. καινοτάτην δ' ἐξεῦρε συμμαχίαν-πόρος γὰρ ἐν ἀπόροις,
 ὅταν δικαίων καὶ φιλανθρώπων ἔργων ἐφιῆται τις, εὐρίσκεται·
 συναγαγὼν γὰρ τοὺς οἰκέτας καὶ τοῖς ἀργυρωνήτοις προστάξας οἴκοι
 καταμένειν-ἔδεισε γὰρ ἐξ αὐτῶν αὐτομολίαν-τοὺς οἰκότριβας κατα-
 λέγει καὶ διανείμας εἰς ἑκατονταρχίας τρισὶν ἐπήγει τάξεσιν, οὐ ταύταις
 πεποιθῶς-πολλοστὴ γὰρ ἦν μοῖρα τῶν παρὰ τοῖς βασιλεῦσιν-, ἀλλὰ
 233 τῷ ὑπερμάχῳ καὶ προαγωνιστῇ τοῦ | δικαίου θεῶ. συντείνων οὖν
 ἔσπευδε μηδὲν τάχους ἀνιείς, ἕως καιροφυλακήσας νυκτὸς ἐπιπίπτει
 τοῖς πολεμίοις δεδειπνοποιημένοις ἤδη καὶ πρὸς ὕπνον μέλλουσι τρέπεσθαι·
 καὶ τοὺς μὲν ἐν εὐναῖς ἰέρευε, τοὺς δ' ἀντιταχθέντας ἄρδην ἀνήρει,
 πάντων δ' ἐρρωμένως ἐπεκράτει τῷ θαρραλέῳ τῆς ψυχῆς μᾶλλον ἢ
 234 ταῖς παρασκευαῖς. καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκεν, ἕως τὴν μὲν ἀντίπαλον
 στρατιὰν βασιλεῦσιν αὐτοῖς ἠβηδὸν ἀνελὼν πρὸ τοῦ στρατοπέδου κατε-
 στόρεσε, τὸν δὲ ἀδελφιδοῦν ἀνήγαγε μετὰ λαμπραῖς καὶ ἐπιφανεστάτης
 νίκης ἄπασαν τὴν ἵππον καὶ τὴν τῶν ἄλλων πληθὺν ὑποζυγίων καὶ
 235 λείαν ἀφθονωτάτην προσπαραλαβών. ὃν θεασάμενος ὁ μέγας ἱερεὺς τοῦ
 μεγίστου θεοῦ ἐπανιόντα καὶ τροπαιοφοροῦντα σῶον μετὰ σώου τῆς

ἰδίας δυνάμεως-οὐδένα γὰρ τῶν συνόντων ἀπέβαλε-, καταπλαγεῖς τὸ μέγεθος τῆς πράξεως καὶ ὅπερ εἰκὸς ἐννοηθεῖς, ὡς οὐκ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης καὶ συμμαχίας κατωρθώθη, τὰς χεῖρας ἀνατείνας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐχαῖς αὐτὸν γεραίρει καὶ ἐπινίκια ἔθυε καὶ πάντας τοὺς συναραμένους τῷ ἀγῶνι λαμπρῶς εἰστία, γεγηθῶς καὶ συνηδόμενος ὡς ἐπ' οἰκείῳ κατορθώματι· καὶ ἦν τῷ ὄντι οἰκεῖον αὐτῷ· "κοιν"ὰ γὰρ κατὰ τὴν παροιμίαν "τὰ φίλων", πολὺ δὲ πλεον τὰ τῶν ἀγαθῶν, οἷς ἐν τέλος εὐαρεστεῖν θεῷ.

236 Ταῦτα μὲν οὖν αἱ ῥηταὶ γραφαὶ περιέχουσιν. ἀσώματα δὲ ὅσοι καὶ γυμνὰ θεωρεῖν τὰ πράγματα δύνανται, οἱ ψυχῇ μᾶλλον ἢ σώματι ζῶντες, φήσουσι τῶν ἐννέα βασιλέων τοὺς μὲν τέτταρας εἶναι τὰς ἐν ἡμῖν τῶν τεττάρων παθῶν δυνάμεις, ἡδονῆς, ἐπιθυμίας, φόβου, λύπης, τοὺς δὲ πέντε τὰς ἰσαριθμούς αἰσθήσεις, ὄρασιν, ἀκοήν, γεῦσιν, 237 ὄσφρησιν, ἀφήν. τρόπον γὰρ τινα βασιλεύουσι καὶ ἄρχουσιν ἡμῶν ἀνημμέναι τὸ κράτος, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως· ὑπήκοοι γὰρ αἱ πέντε τῶν τεττάρων εἰσὶ καὶ φόρους αὐταῖς καὶ δασμοὺς ἀναγκαίους φέρουσιν ὑπὸ 238 φύσεως ὀρισθέντας. ἐξ ὧν γὰρ ἂν ἴδωμεν ἢ ἀκούσωμεν ἢ ὄσφρανθῶμεν ἢ γευσώμεθα ἢ ἀψώμεθα, λύπαι καὶ ἡδοναὶ καὶ φόβοι καὶ ἐπιθυμίαι συνίστανται, μηδενὸς τῶν παθῶν καθ' αὐτὸ σθένοντος, εἰ μὴ ἐχορηγεῖτο 239 ταῖς διὰ τῶν αἰσθήσεων παρασκευαῖς. αὗται γὰρ ἐκείνων δυνάμεις εἰσίν, ἢ διὰ χρωμάτων καὶ σχημάτων ἢ διὰ φωνῆς τῆς ἐν τῷ λέγειν ἢ ἀκούειν ἢ διὰ χυλῶν ἢ δι' ἀτμῶν ἢ τῶν ἐν ἀπτοῖς, ἃ μαλακὰ καὶ σκληρὰ ἢ τραχέα | καὶ λεία ἢ θερμὰ καὶ ψυχρά· ταῦτα γὰρ πάντα 240 διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐκάστῳ τῶν παθῶν χορηγεῖται. καὶ μέχρι μὲν οἱ λεχθέντες ἀποδίδονται φόροι, μένει τοῖς βασιλεῦσιν ἡ ὁμαιχμία, ὅταν δὲ μηκέθ' ὁμοίως συντελῶνται, στάσεις εὐθὺς καὶ πόλεμοι συνίστανται· τοῦτο δὲ συμβαίνειν ἔοικεν, ὅταν ἀφικνῆται τὸ ἐπώδυνον γῆρας, ἐν ᾧ τῶν μὲν παθῶν ἀσθενέστερον οὐδὲν γίνεται, τάχα δὲ καὶ τῆς παλαιᾶς δυνάμεως κραταιότερον, ἀμυδραὶ δὲ ὄψεις καὶ ὤτα δυσήκοα καὶ ἐκάστη τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἀμβλυτέρα, μηκέθ' ὁμοίως ἕκαστα ἀκριβοῦν καὶ δικάζειν δυναμένη μηδ' ἴσα τῷ πλήθει ὑποτελεῖν· εἰκότως οὖν ἐξα- 241 σθενήσασαι πάντα τρόπον καὶ κλιθεῖσαι δι' αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων παθῶν ῥαδίως ἀνατρέπονται. φυσικώτατα δὲ ἐκεῖνο εἴρηται, ὅτι τῶν πέντε βασιλέων δύο μὲν εἰς φρέατα ἐμπίπτουσι, τρεῖς δὲ πρὸς φυγὴν ὥρμησαν (Gen. 14, 10)· ἀφή μὲν γὰρ καὶ γεῦσις ἄχρι τῶν τοῦ σώ- 242 ματος βαθυτάτων ἀφικνοῦνται σπλάγχνοις παραπέμπουσαι τὰ οἰκεία πρὸς διοίκησιν, ὀφθαλμοὶ δὲ καὶ ὤτα καὶ ὄσφρησις ἔξω τὰ πολλὰ βαίνουσαι ἀποδιδράσκουσι τὴν δουλείαν τοῦ σώματος. οἷς ἅπασιν ἐφεδρεύων ὁ ἀστείος, ἐπειδὴ κατεῖδε τὰ σύμμαχα καὶ φίλα πρὸ μικροῦ νοσοῦντα καὶ πόλεμον ἀντ' εἰρήνης ταῖς ἐννέα βασιλείαις γενόμενον, πρὸς τὰς πέντε τῶν τεττάρων περὶ κράτους ἀρχῆς ἀμιλλωμένων, ἐξαπιναίως καιροφυλα- κήσας ἐπιτίθεται, φιλοτιμούμενος δημοκρατίαν, τὴν ἀρίστην τῶν πολιτειῶν,

ἀντὶ τυραννίδων καὶ δυναστειῶν ἐν τῇ ψυχῇ καταστήσασθαι καὶ τὸ
 ἔννομον καὶ τὸ δίκαιον ἀντὶ παρανομίας καὶ ἀδικίας, αἱ τέως ἐπεκράτουν.
 243 ἔστι δ' οὐ πλάσμα μύθου τὸ λεχθέν, ἀλλὰ πρᾶγμα τῶν ἀψευδεστάτων
 ἐν ἡμῖν αὐτοῖς θεωρούμενον· πολλάκις μὲν γὰρ ὁμόνοιαν τὴν πρὸς τὰ
 πάθη διατηροῦσιν αἱ αἰσθήσεις χορηγοῦσαι τὰ αἰσθητὰ αὐτοῖς, πολλάκις
 δὲ καὶ στασιάζουσι μηκέτ' ἀξιοῦσαι τὰ ἴσα τελεῖν ἢ μὴ δυνάμεναι διὰ
 τὸ παρεῖναι τὸν σωφρονιστὴν λόγον· ὃς ἐπειδὴν ἀναλάβῃ τὴν αὐτοῦ
 παντευχίαν, τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ τούτων δόγματα καὶ θεωρήματα, δύναμιν
 ἀνανταγώνιστον, ἐρρωμενέστατα κρατεῖ· φθαρτὰ γὰρ ἀφθάρτῳ συνοικεῖν
 244 οὐ θέμις. αἱ μὲν οὖν ἑννέα δυναστεῖαι τεττάρων παθῶν καὶ πέντε
 αἰσθήσεων φθαρταί τε καὶ φθορᾶς αἴτιαι, ὃ δ' ὀρμητηρίῳ χρώμενος
 ταῖς ἀρεταῖς λόγος ἱερὸς καὶ θεῖος ὄντως, ἐν ἀριθμῷ ταπτόμενος δεκάδι
 τῇ παντελείᾳ, πρὸς ἄμιλλαν ἐλθὼν, ἐρρωμενεστέρα δύναμις τῇ κατὰ θεὸν
 χρώμενος ἀνὰ κράτος νικᾷ τὰς εἰρημένας δυναστείας.

245 | Χρόνῳ δ' ὕστερον αὐτῷ τελευτᾷ ἢ γυνὴ θυμηρεστάτη καὶ
 τὰ πάντα ἀρίστη, μυρία δείγματα τῆς φιλανδρίας ἐνεργαμένη, τὴν σὺν
 αὐτῷ τῶν συγγενῶν ἀπόλειψιν, τὴν ἐκ τῆς οἰκείας ἀνενδοίαστον μετά-
 στασιν, τὰς ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους πλάνας, τὰς
 246 κατὰ λιμὸν ἐνδείας, τὰς ἐν πολέμοις συστρατείας. αἰεὶ γὰρ καὶ πανταχοῦ
 παρῆν οὐδένα τόπον ἢ καιρὸν ἀπολείπουσα, κοινωνὸς ὄντως βίου καὶ
 τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων, ἐξ ἴσου δικαιοῦσα μετέχειν ἀγαθῶν
 ὁμοῦ καὶ κακῶν· οὐ γὰρ ὡς περ ἔνιαι τὰς μὲν κακοπραγίας ἀπεδίδρασκε,
 ταῖς δ' εὐτυχίαις ἐφήδρευεν, ἀλλὰ τὸν ἐν ἀμφοτέροις κλῆρον ὡς ἐπι-
 βάλλοντα καὶ ἀρμόττοντα γαμετῇ μετὰ προθυμίας πάσης ἀνεδέχετο.

247 πολλὰ δὲ ἔχων ἐγκώμια τῆς ἀνθρώπου διεξιέναι, ἑνὸς ὑπομνησθήσο-
 μαι, ὃ γενήσεται καὶ τῶν ἄλλων σαφειστάτη πίστις. ἄγονος γὰρ οὔσα
 καὶ στεῖρα, δείσασα μὴ κατὰ τὸ παντελὲς ἔρημος γενεᾶς ὁ θεοφιλῆς οἶκος
 248 ἀπολειφθῆ, προσελθούσα τῷ ἀνδρὶ φησι τάδε· "πολὺν μὲν ἤδη χρόνον
 συμβιοῦμεν ἀλλήλοις εὐαρεστοῦντες, οὗ δὲ χάριν καὶ αὐτοὶ συνεληλύθαμεν
 καὶ ἡ φύσις τὴν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἡρμόσατο κοινωνίαν, τέκνων γένεσις
 οὐκ ἔστιν, ἀλλ' οὐδ' εἰσαῦθις ἐξ ἑμοῦ γε ὑπερήλικος ἤδη γεγυῖας
 249 ἐλπίζεται. μὴ δὴ παραπόλαυε τῆς ἐμῆς ἀγωνίας μηδ' ἕνεκα τῆς πρὸς
 ἐμὲ εὐνοίας αὐτὸς δυνάμενος εἶναι πατὴρ κεκώλυσο· ζηλοτυπία γὰρ
 οὐκ ἂν γένοιτό μοι πρὸς ἑτέραν, ἦν οὐ δι' ἐπιθυμίαν ἄλογον ἄξιη, νόμον
 250 δὲ φύσεως ἐκπιμπλᾶς ἀναγκαῖον. οὗ χάριν οὐχ ὑπερθήσομαι νυμφοστο-
 λεῖν ὡς τὸ ἐνδέον ἐμοὶ μέλλουσαν ἐκπληροῦν· καὶ εἰ γε ἀπαντήσεις
 αἱ περὶ σπορᾶς τέκνων εὐχαί, σὰ μὲν ἔσται τὰ γεννώμενα γνήσια, θέσει
 251 δὲ πάντως ἐμά. πρὸς δὲ τὸ ἀνύποπτον τῆς ζηλοτυπίας ἐμῆν, εἰ βούλει,
 θεράπειαν ἀγαθοῦ, τὸ μὲν σῶμα δούλην, ἐλευθέραν δὲ καὶ εὐγενῆ τὴν
 διάνοιαν, ἧς ἐκ πολλῶν χρόνων πείραν ἔλαβον καὶ βάσανον, ἀφ' ἧς
 ἡμέρας τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐμὴν οἰκίαν ἤχθη, γένος μὲν Αἰγυπτίαν, τὴν
 252 δὲ προαίρεσιν Ἑβραίαν. ἔστι μὲν ἡμῖν οὐσία πολλή καὶ ἀφθονος πλοῦτος,

οὐχ ὡς μετοίκους-ἤδη γὰρ τῶν αὐτοχθόνων τοὺς ἐν εὐτυχίαις λαμ-
 253 πρᾶις ὑπερβάλλομεν-, κληρονόμος δ' οὐδεὶς ἀποδέδεικται καὶ διάδοχος,
 θουμάσας τῆς γυναικὸς ἔτι μᾶλλον τὴν αἰὲν καινουμένην φιλανδρίαν καὶ
 νεάζουσαν καὶ τὸ περὶ τοῦ μέλλοντος ἔξεταστικὸν καὶ προμηθεὺς ἄγεται
 τὴν ὑπ' αὐτῆς δοκιμασθεῖσαν ἄχρι τοῦ παιδοποιήσασθαι, | ὡς δ' οἱ
 σαφέστατα διηγούμενοί φασιν, ἄχρι τοῦ μόνον ἐγκύμονα γενέσθαι· γενο-
 μένης δ' οὐκ εἰς μακρὰν, ἀποσχέσθαι διὰ τε φυσικὴν ἐγκράτειαν καὶ
 254 τὴν τιμὴν, ἣν ἀπένεμε τῇ γαμετῇ. γίνεται μὲν οὖν υἱὸς ἐκ τῆς
 θεραπευνίδος εὐθύς τότε, γίνεται δὲ καὶ μακροῖς χρόνοις ὕστερον γνήσιος
 ἀπεγνωκόσι τὴν ἐξ ἀλλήλων γένεσιν, ἄθλον καλοκάγαθίας ἐλπίδος πάσης
 τελειότερον τοῦ φιλοδώρου θεοῦ παρασχόντος.

255 Τοσαῦτα μὲν ἀπόχρη δειγμάτων περὶ τῆς γυναικὸς εἰρησθαι,
 πλείω δ' ἐστὶν ἐγκώμια τοῦ σοφοῦ, ὧν ὀλίγω πρότερον ἔνια διεξῆλθον·
 λέξω δὲ καὶ τὸ περὶ τὴν τελευταίαν τῆς γυναικὸς οὐκ ἄξιον ἔργον ἡσυχασθῆ-
 256 ναι. τοιαύτην γὰρ ἀποβαλὼν κοινωνὸν τοῦ σύμπαντος βίου, οἷον ἔδειξεν
 ὁ λόγος καὶ μηνύουσιν οἱ χρησμοί, τῆς λύπης ἐπαποδυμένης ἤδη καὶ
 κατὰ τῆς ψυχῆς κονιομένης ὡσπερ ἀθλητῆς ἐπεκράτησε ῥώσας καὶ
 θαρσύνας εὖ μάλα τὸν ἀντίπαλον φύσει τῶν παθῶν λογισμὸν, ᾧ συμ-
 βούλῳ παρὰ πάντα τὸν βίον χρώμενος τότε διαφερόντως ἠξίωσε πείθεσθαι
 257 τὰ βέλτιστα παραινούντι καὶ συμφέροντα. ἦν δὲ ταυτί· μήτε πλέον
 τοῦ μετρίου σφαιδάζειν ὡς ἐπὶ καινοτάτη καὶ ἀγενήτῳ συμφορᾷ μήτε
 ἀπαθεία καθάπερ μηδενὸς ὀδυνηροῦ συμβεβηκότος χρῆσθαι, τὸ δὲ μέσον
 πρὸ τῶν ἄκρων ἐλόμενον μετριοπαθεῖν πειρᾶσθαι, τῇ μὲν φύσει τὸ
 οἰκεῖον χρέος ἀπολαβούση μὴ δυσχεραίνοντα, τὸ δὲ συμβεβηκὸς ἡσυχῇ
 258 καὶ πρᾶως ἐπελαφρίζοντα. μαρτυρίαι δὲ τούτων ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις
 κατάκεινται, ἃς οὐ θέμις ψευδομαρτυριῶν ἀλῶναι, μηνύουσαι ὅτι βραχεὰ
 τῷ σώματι ἐπιδακρύσας θᾶττον ἀπανέστη τοῦ νεκροῦ, τὸ πενθεῖν ἐπὶ
 πλέον, ὡς ἔοικεν, ἀλλότριον ἠγησάμενος σοφίας, ὑπ' ἧς ἀνεδιδάχθη τὸν
 θάνατον νομίζειν μὴ σβέσιν ψυχῆς, ἀλλὰ χωρισμὸν καὶ διάζευξιν ἀπὸ
 σώματος, ὅθεν ἦλθεν ἀπιούσης· ἦλθε δέ, ὡς ἐν τῇ κοσμοποιίᾳ
 259 δεδήλωται, παρὰ θεοῦ. καθάπερ δὲ οὐδεὶς ἂν ἄχθιοιτο τῶν μετρίων
 χρέος ἢ παρακαταθήκην ἀποτίνων τῷ προεμένῳ, τὸν αὐτὸν τρόπον
 οὐδὲ τῆς φύσεως ἀπολαμβανούσης τὰ οἰκεῖα χαλεπαίνειν ὤφειτο δεῖν, ἀλλὰ
 260 τοῖς ἀναγκαίοις ἀσμενίζειν. ὡς δ' ἦκον οἱ ἐν τέλει τῶν κατὰ τὴν χώραν
 συναλγήσοντες, ἰδόντες οὐδὲν τῶν ἐν ἔθει παρ' αὐτοῖς γινομένων ἐπὶ τοῖς
 πενθεοῦσιν, οὐκ ὀλόφυσιν, οὐ θρήνον, οὐ κοπετόν, οὐκ ἀνδρῶν, οὐ γυναι-
 κῶν, ἀλλὰ τῆς συμπάσης οἰκίας εὐσταθῆ καὶ νηφάλιον κατήφειαν, ἐθαύ-
 μαζον οὐ μετρίως καὶ τὸν ἄλλον βίον προκαταπεπληγμένοι τοῦ ἀνδρός.
 261 εἴτ' οὐ στέγοντες ἐν ἑαυτοῖς τὰ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ μεγέθη καὶ κάλλη-
 πάντα γὰρ ἦν ἐξαίρετα-προσελθόντες ἐξεφώνησαν | "βασιλεὺς παρὰ
 θεοῦ εἶ σὺ ἐν ἡμῖν" (Gen. 23, 6), ἀληθέστατα λέγοντες· αἱ μὲν γὰρ

ἄλλαι βασιλείαι πρὸς ἀνθρώπων καθίστανται, πολέμοις καὶ στρατείαις καὶ κακοῖς ἀμυθήτοις, ἅπερ ἀντεπιφέρουσιν ἀλληλοκτονοῦντες οἱ δυναστεϊῶν ἐφιέμενοι, πεζᾶς καὶ ἵππικᾶς καὶ ναυτικᾶς δυνάμεις ἐπιτειχίζοντες· τὴν δὲ τοῦ σοφοῦ βασιλείαν ὀρέγει θεός, ἣν παραλαβὼν ὁ σπουδαῖος οὐδενὶ μὲν αἴτιος γίνεται κακοῦ, πᾶσι δὲ τοῖς ὑπηκόοις ἀγαθῶν κτήσεως ὁμοῦ καὶ χρήσεως, εἰρήνην καὶ εὐνομίαν καταγγέλλων.

262 Ἔστι δὲ καὶ ἀνάγραφτος ἔπαινος αὐτῷ χρησμοῖς μαρτυρηθεῖς, οὗς Μωυσῆς ἐθεσπίσθη, δι' οὗ μνηύεται ὅτι "ἐπίστευσε τῷ θεῷ" (Gen. 15, 6), ὅπερ λεχθῆναι μὲν βραχυτάτον ἐστίν, ἔργῳ δὲ βεβαιωθῆναι 263 μέγιστον. τίνοι γὰρ ἄλλω πιστευτέον; ἄρα γε ἡγεμονίαις ἢ δόξαις καὶ τιμαῖς ἢ περιουσίᾳ πλοῦτου καὶ εὐγενείᾳ ἢ ὑγείᾳ καὶ εὐαισθησίᾳ ἢ ῥώμῃ καὶ κάλλει σώματος; ἀλλὰ ἀρχὴ μὲν πᾶσα σφαλερὸν μυρίους ἔχουσα τοὺς λοχῶντας ἐφέδρους· εἰ δὲ που καὶ βεβαιωθείη, μετὰ μυρίων ὄσων 264 κακῶν, ἃ δρῶσι καὶ πάσχουσιν οἱ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις, βεβαιοῦται. δόξαι δὲ καὶ τιμαὶ κτῆμα σφαλερώτατον, ἐν ἀκρίτοις ἤθεσι καὶ πτηνοῖς λόγοις ἀνεξετάστων ἀνθρώπων σαλεῦον· κἂν εἰ παραμένον, γνήσιον ἀγαθὸν ἔχειν 265 οὐ πέφυκε. πλοῦτοι δὲ καὶ εὐγένειαι προσορίζονται μὲν καὶ τοῖς φαυλοτάτοις· εἰ δὲ καὶ μόνοις σπουδαίοις, ἐγκώμια προγόνων καὶ τύχης 266 ἄλλ' οὐ τῶν ἐχόντων εἰσίν. ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τοῖς περὶ τὸ σῶμα μέγα φρονεῖν ἄξιον, ἐν οἷς τὰ ἄλογα ζῶα πλεονεκτεῖ· τίς γὰρ ἀνθρώπων ἰσχυρότερος ἢ ῥωμαλεώτερος ταύρου μὲν ἐν ἡμέροις, ἐν δ' ἀγρίοις λέοντος; τίς δ' ὄξυκώτερος ἰέρακος ἢ ἀετοῦ; τίς δὲ περὶ ἀκοῆν εὐτυχῆς οὕτως, ὡς τῶν ζώων τὸ νωθέστατον, ὄνος; τίς δὲ περὶ τὰς ὀσφρήσεις κυνὸς ἀκριβέστερος, ὃν φασιν οἱ κυνηγετικοὶ ῥινηλατοῦντα τοῖς μακρὰν πτώμασιν εὐσκόπως ἐπιτρέχειν οὐ προιδόμενον; ὅπερ γὰρ 267 ὄψις ἑτέροις, τοῦτο μυκτῆρες κυσὶ θηρευτικοῖς καὶ ἰχθυετικοῖς. ὑγιεινότητά γε μὴν καὶ ὡς ἐνὶ μάλιστα ἄνοσα πλεῖστα τῶν ἀλόγων ζώων ἐστίν. ἐν δὲ τῷ περὶ κάλλους ἀγῶνι καὶ τῶν ἀψύχων ἔνιά μοι δοκεῖ νικᾶν δύνασθαι τὰς ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν εὐμορφίας καὶ υπερβάλλειν, ἀγάλματα καὶ ζόανα καὶ ζωγραφήματα καὶ συνόλως ὅσα γραφικῆς ἔργα καὶ πλαστικῆς ἐν ἑκατέρᾳ τέχνῃ κατορθούμενα, περὶ ἃ σπουδάζουσιν Ἕλληνες ὁμοῦ καὶ βάρβαροι πρὸς κόσμον τῶν πόλεων ἐν τοῖς ἐπιφανε- 268 στάτοις χωρίοις ἀνατιθέντες. μόνον οὖν ἀψευδὲς | καὶ βέβαιον ἀγαθὸν ἢ πρὸς θεὸν πίστις, παρηγόρημα βίου, πλήρωμα χρηστῶν ἐλπίδων, ἀφορία μὲν κακῶν, ἀγαθῶν δὲ φορὰ, κακοδαιμονίας ἀπόγνωσις, γνῶσις εὐσεβείας, κληρὸς εὐδαιμονίας, ψυχῆς ἐν ἅπασι βελτίωσις ἐπερηρισμένης καὶ ἐφιδρυμένης τῷ πάντων αἰτίῳ καὶ δυναμένῳ μὲν πάντα, 269 βουλομένῳ δὲ τὰ ἄριστα. καθάπερ γὰρ οἱ μὲν δι' ὀλισθηρᾶς ὁδοῦ βαδίζοντες ὑποσκελίζονται καὶ πίπτουσιν, οἱ δὲ διὰ ξηρᾶς καὶ λεωφόρου ἀπταιστώ χρωῖνται πορεία, οὕτως οἱ διὰ τῶν σωματικῶν μὲν καὶ τῶν ἐκτὸς τὴν ψυχὴν ἄγοντες οὐδὲν ἀλλ' ἢ πίπτειν αὐτὴν ἐθίζουσιν- ὀλισθηρὰ γὰρ ταῦτά γε καὶ πάντων ἀβεβαιότατα-, οἱ δὲ διὰ τῶν

κατὰ τὰς ἀρετὰς θεωρημάτων ἐπὶ θεὸν σπεύδοντες ἀσφαλῆ καὶ ἀκρά-
 δαντον ὁδὸν εὐθύνουσιν, ὡς ἀψευδέστατα φάναι, ὅτι ὁ μὲν ἐκείνοις
 πεπιστευκῶς ἀπιστεῖ θεῷ, ὁ δ' ἀπιστῶν ἐκείνοις πεπίστευκε θεῷ.
 270 ἄλλ' οὐ μόνον τὴν πρὸς τὸ ὄν πίστιν αὐτῷ μαρτυροῦσιν οἱ χρησιμοί,
 τὴν βασιλίδα τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ πρῶτον αὐτὸν ἀπεφάναντο "πρεσ-
 βύτερον" (Gen. 24, 1), τῶν πρὸ αὐτοῦ τριπλάσια καὶ πολλαπλάσια ἔτη
 βιωσάντων, ὧν οὐδένα παρειλήφασμεν ἀξιωθέντα ταύτης τῆς προσρήσεως.
 271 καὶ μήποτ' εἰκότως· ὁ γὰρ ἀληθεῖα πρεσβύτερος οὐκ ἐν μήκει χρόνων
 ἀλλ' ἐν ἐπαινετῷ καὶ τελείῳ βίῳ θεωρεῖται. τοὺς μὲν οὖν αἰῶνα πολὺν
 τρίψαντας ἐν τῇ μετὰ σώματος ζῳῇ δίχα καλοκάγαθίας πολυχρονίους
 παῖδας λεκτέον, μαθήματα πολιᾶς ἄξια μηδέποτε παιδευθέντας, τὸν δὲ
 φρονήσεως καὶ σοφίας καὶ τῆς πρὸς θεὸν πίστεως ἐρασθέντα λέγοι τις
 272 ἂν ἐνδίκως εἶναι πρεσβύτερον, παρωνυμοῦντα τῷ πρώτῳ. τῷ γὰρ ὄντι
 πρώτος ὁ σοφὸς τοῦ ἀνθρώπων γένους, ὡς κυβερνήτης μὲν ἐν νηί, ἄρχων
 δ' ἐν πόλει, στρατηγὸς δ' ἐν πολέμῳ, καὶ ψυχὴ μὲν ἐν σώματι, νοῦς δ'
 273 ἐν ψυχῇ, καὶ πάλιν οὐρανὸς μὲν ἐν κόσμῳ, θεὸς δ' ἐν οὐρανῷ. ὁ δὲ
 τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως ἀγάμενος τὸν ἄνδρα πίστιν ἀντιδίδωσιν αὐτῷ,
 τὴν δι' ὄρκου βεβαίωσιν ὧν ὑπέσχετο δωρεῶν, οὐκέτι μόνον ὡς ἀνθρώπῳ
 θεός, ἀλλὰ καὶ ὡς φίλος γνωρίμῳ διαλεγόμενος· φησὶ γὰρ "κατ'
 ἔμαυτοῦ ὄμοσ' α (Gen. 22, 16), παρ' ᾧ ὁ λόγος ὄρκος ἐστίν, ἔνεκα
 τοῦ τὴν διάνοιαν ἀκλινῶς καὶ παγίως ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον ἐρηρεῖ-
 274 σθαι. πρεσβύτερος μὲν οὖν καὶ πρώτος ἔστι τε καὶ λεγέσθω ὁ ἀστεῖος,
 νεώτερος δὲ καὶ ἔσχατος πᾶς ἄφρων, τὰ νεωτεροποιᾶ καὶ ἐν ἔσχαταῖς
 275 ταττόμενα μετιών. ταῦτα | μὲν οὖν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω. τῷ δὲ
 πλήθει καὶ μεγέθει τῶν ἐπαίνων ἐπιτιθεῖς ὡσπερ τινὰ κεφαλὴν τοῦ
 σοφοῦ φησιν, ὅτι τὸν θεῖον νόμον καὶ τὰ θεῖα προστάγματα πάντα
 ἐποίησεν ὁ ἀνὴρ οὗτος (Gen. 26, 5), οὐ γράμμασιν ἀναδίδαχθεῖς, ἀλλ'
 ἀγράφῳ τῇ φύσει σπουδᾶσας ὑγαινούσας καὶ ἀνόσοις ὁρμαῖς ἐπακολου-
 θῆσαι· περὶ δὲ ὧν ὁ θεὸς ὁμολογεῖ, τί προσῆκεν ἀνθρώπους ἢ βεβαιό-
 276 τατα πιστεύειν; τοιοῦτος ὁ βίος τοῦ πρώτου καὶ ἀρχηγέτου τοῦ ἔθνους
 ἐστίν, ὡς μὲν ἔνιοι φήσουσι, νόμιμος, ὡς δ' ὁ παρ' ἐμοῦ λόγος ἔδειξε,
 νόμος αὐτὸς ὧν καὶ θεσμὸς ἀγραφος.